

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTAN

A német köztisztviselők fegyelmi
joga

BENÁRD AURÉL

A megszállt területek német köz-
igazgatása

GÖBEL JÓZSEF

A német Reichsgau

KISS ISTVÁN

Tudomány és élet

A német Langemarck-Studium (Thoma Zsolt) — A hatósági árpolitika
eredményei Németországban (Lovász János)

K I A D J A A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

B U D A P E S T

1 9 4 2

Egyes szám ára 1.— P

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKÉNT TIZSZER.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV., PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.
I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

	Oldal
A német köztisztviselők fegyelmi joga	BENÁRD AURÉL 33
A megszállt területek német közigazgatása	GÖBEL JÓZSEF 48
A német Reichsgau	KISS ISTVÁN 55
Tudomány és élet	27
A német Langemarck-Studium (<i>Thoma Zsolt</i>) — A hatósági árpolitika eredményei Németországban (<i>Lovász János</i>)	

E szám munkatársai:

Benárd Aurél dr. kincstári jogügyi igazgatósági s. fogalmazó. — *Göbel József dr.* szföv. üzemi titkár. — *Kiss István dr.* tanügyi segédtitkár. — *Thoma Zsolt* a Magyar Közigazgatástudományi Intézet tanársegéde. — *Lovász János dr.* egyetemi fogalmazó-gyak., a Magyar Közigazgatástudományi Intézet tanársegéde.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. **Jogi személyek, könyvtárak, intézetek** részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Póstatakarékpénztári csekkszámla száma: 36.111.

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József.

A NÉMET KÖZTISZTVISELŐK FEGYELMI JOGA.

I. A fegyelmi jog a hivatásos tisztviselői kar intézményessé válásával egyidős fontos területe a közzolgálati jognak, — a korszerű, igazságos és gyakorlatias felépítésű fegyelmi jog a közzolgálat megfelelő működésének egyik alapfeltétele.

Az egyéb jogvidékek között a fegyelmi jog a legközelebbi rokonságot a büntetőjoggal tartja: mindkettő elvileg közérdek védelmében jár el — tehát közjogi jellegű, — mindkettőnek célja, hogy a bűnösséget megtorolja s a jövőre nevelő, visszatartó hatású legyen s e cél érdekében a helytelennek ítélt cselekmény elkövetőjét büntetéssel sújtja.

Az egyezések nyilvánvalóak, de ép így a különbségek is, amelyek a büntetőjog és a fegyelmi jog területeit élesen elválasztják:

1. A büntetőjog az állampolgárok és még ezen felül is az állami hatalom alatt állók nagy körét vonja rendezése alá, a fegyelmi jog az állampolgároknak aránylag kisebb körére, a tisztviselőkre terjed ki.

2. A fegyelmi jog viszonya a büntetőjoghoz inkább kisegítő, szubszidiárius: a tisztviselő, — az állam bizalmának letéteményese — a közönséges polgárnál magasabb felelősség alatt áll, a büntetőjog szempontjából semleges magatartása fegyelmi tekintetből már elítélendő, — amennyiben pedig a büntetőtörvényekkel kerül súlyosabb összeütközésbe, ennek nyomán megindul ellene a fegyelmi felelősségrevonás is. S jóllehet ebben az esetben ugyanazon tényállás alapján kettős felelősség érvényesül, ez — ép a fegyelmi és büntetőjog különállósága folytán — nem ütközik a „ne bis in idem“ elvbe.

3. A tisztviselő fogalma a büntetőjogban nem ismeretlen: a valódi hivatali bűncselekmények (pl. a passzív hivatali megvesztegetés, a hivatalos hatalommal való visszaélés, stb.) tettese csak tisztviselő lehet, míg más — ú. n. nemvalódi — hivatali bűncselekményeknél (pl. a sikkasztás, hűtlen kezelés, stb. minősített esetei) a tettes tisztviselői volta minősítő körülmény. A tisztviselő büntetőjogi fogalma azonban korántsem fedi a közzolgálati jogi, s különösképen a fegyelmi jogi szempontú tisztviselő-meghatározást. A büntetőjog fogalomköre egyrészt jelentősen bővebb, mert a közzolgálati jog, — különösen az újabb német jogszabályalkotás — élesen különböztet tisztviselő és egyéb közzolgálati alkalmazott között, míg a büntetőjog a tisztviselői fogalomnak a közzolgálati alkalmazottak minél tágabb körére való kiterjesztésére törekszik.¹ Másfelől a fegyelmi felelősség kiterjed a nyugállományú tisztviselők körére is — szolgálati vétségnek tekintendő cselekményt a

¹ Ebből a célból javasolja *Köttgen* (Beamtenrecht, 1929, Breslau, 115 l.) a büntetőjogszempontú tisztviselőkre a „Beamer“ helyett az „Amtsträger“ kifejezést

nyugállományú tisztviselő is elkövethet, — jöllehet a német közjogi felfogás a nyugállományú tisztviselőt általában nem tekinti tisztviselőnek.

4. A büntetőjog szempontjából a tisztviselői minőség tény-álladási elem (a valódi hivatali bűncselekményeknél), illetve minősítő körülmény (a nemvalódiaknál), — fegyelmi szemszögből azonban a fegyelmi jog alkalmazhatóságának, a büntethetőségnek elsőrendű feltétele. Fegyelmi eljárás csak tisztviselő, vagy a fegyelmi jog értelmében tisztviselőnek tekintendő nyugállományú tisztviselő ellen indítható s azt a tisztviselői, illetve nyugállományi viszony megszűnte után meg kell szüntetni.

5. A német büntetőjog a „nulla crimen sine lege“ elvet a büntetőjog reformjával² meghaladta ugyan, de a büntetőjog felépítése a mai helyzet szerint is a törvényes bűncselekmény-fogalom s az ehhez kapcsolódó szubszumpción alapul. A fegyelmi jog jellemzője ezzel szemben az, hogy csak elenyésző csekély számú fegyelmi jogi tényállás van egyedestíve, az elbírálandó magatartás fegyelmi jogi értékelése szinte kizárólag a fegyelmi bíróság mérlegelésének a feladata, amelynek a törvény ebben a vonatkozásban csak néhány igen tág keretjogszabállyal segít.

6. A főkülönbséget a büntetőjog ma általánosan elfogadott állapota és a fegyelmi jog között abban látjuk, hogy az előbbiben elvként az officialitás, míg az utóbbiban az opportunitás érvényesül.

A büntetőjog célja elsősorban a bűnös megbüntetésére s csak azután a társadalmi prevenció. Ehhez az alapgondolathoz simul a tételes büntetőjogok — köztük a német büntetőjog — egész felépítése, a büntethetőség vizsgálata s az egyes cselekményekről a bűnösség szemszögből való értékítélet-alkotás.

A fegyelmi jog — elnevezéséből is kitűnően — a tisztviselői kar fegyelmét hivatott őrizni: célja, hogy a közszolgálat magas erkölcsi színvonalon, eredményesen teljesítse hivatását. Ha a közszolgálat tagja kötelessége ellen vét, a fegyelmi hatóság mindenekelőtt azt vizsgálja, vajjon a tisztviselő cselekménye, illetve magatartása az egész tisztviselői kar tekintélyén, fegyelmen ütött-csorbát³ s csak ezután vizsgálja az egyéni bűnösség fokát.⁴

Az opportunitásnak a fegyelmi jogban általánosan elismert érvényesülése több büntetőjogi intézmény ellenképét feleslegessé teszi. Így nem találjuk a fegyelmi jogban az elévülés mását és abban a tekintetben sincs egységes állásfoglalás, hogy az újrafelvételi eljárásnak helye van-e a fegyelmi jogban.

² Gesetz zur Änderung des Strafgesetzbuchs v. 28. 6. 1935. (Reichsgesetzblatt I., 859. l.) I. cikk.

³ Így az állandó német fegyelmi gyakorlat súlyosabban ítéli meg a kisvárosban elkövetett házasságtörést, mint a nagyvárosban élő tisztviselőt.

⁴ Köttgen (i. m. 93. l.) a fegyelmi jog hiányául rója fel, hogy a bűnösség kérdését csak másodsorban vonja vizsgálat alá, — véleményünk szerint azonban ép a fegyelmi jog sajátos célkitűzéseinek az opportunus felfogás felel meg s ez nem a büntetőjog magasabbrendűségét, csak másneműségét jelenti.

II. Jogalkotás-technikai szempontból szokásos volt, hogy a fegyelmi jogot, éspedig annak mind anyagi, mind pedig alaki fejezeteit, mint a tisztviselők joghelyzetének integráns részét, a közszolgálati pragmatikában szabályozták.

A korábbi német jogalkotás ezt a megoldást választotta mind a birodalmi jogalkotás terén,⁵ mind pedig a tagállamok törvényhozásában.⁶ Ezzel szemben a porosz országos szabályozás a fegyelmi eljárásjogot a közszolgálati pragmatikától elválasztva önálló eljárásjogi kódexet alkotott.⁷

A tisztviselői jog porosz szabályozása a német közszolgálat egységesítésének példaképe volt. Az új, birodalmi érvényű jogalkotás ebben a vonatkozásban is követi a porosz példát: a fegyelmi jog anyagi részét a német tisztviselőtörvény szabályozza, az eljárásjogot viszont a német tisztviselőtörvénnyel egyidőben életkezelt Birodalmi szolgálati fegyelmi rendtartás⁸ foglalja össze egységes kódex-szé.

A szétválasztás gyakorlati kívánalmakat követ. A Német Tisztviselőtörvény amúgy is igen nagy jogszabály-tömegét nem kívánta a törvényhozó a fegyelmi eljárási jog szintén tekintélyes mennyiségű szakaszaival növelni. Az elválasztott fegyelmi rendtartás könnyebben is kezelhető. A szabályok szétválasztása nem volt nehéz feladat: a fegyelmi rendtartás tárgya kizárólag eljárásjogi szabályokat foglal magában. Végül — analógiaképpen — a fegyelmi eljárásjog szétválasztása mellett volt érvként felhozható, hogy egyéb jogvidékek — büntetőjog, magánjog — eljárásjogi vonatkozású kérdései szintén önálló kódexekben, perrendtartásokban kerültek szabályozásra. A fegyelmi rendtartás (Dienststrafordnung) elnevezés is a perrendtartásokkal rokon elképzelésre utal.

III. 1. A fegyelmi jog rendszere a fent (I. 5. alatt) kifejtettek szerint kizárja, hogy az egyes fegyelmi elítélés alá eső cselekmények és magatartások kizáró felsorolással — taxációval — a büntetőjog módjára egyedestíve legyenek s ehhez képest a fegyelmi jog egész anyagi része tulajdonképpen egyetlen általános meghatározásból áll.

A weimari korszak tett arra kísérletet, hogy politikai fegyelmi vétségi tényállásokat alkosson, a büntetőjog példájára kötött, illetve határok közé szorított büntetési nemmel és mértékkel,⁹ ennek az indoka azonban az volt, hogy a törvényalkotó bizalmatlan volt a fegyelmi bíróságok iránt és a politikai jellegű fegyelmi ügyeknél meg kívánta kötni a fegyelmi bíró addig kötetlen mérlegelését.

⁵ Reichsbeamtenengesetz von 51. 3. 1875.

⁶ Pl. Bayrisches Beamtenengesetz v. 15. 8. 1908.

⁷ Dienststrafordnung v. 27. 1. 1932., amely új szövegezésben és korszerű újításokkal foglalja össze az 1851. és 1852. évi porosz fegyelmi eljárásjogi törvényeket.

⁸ Reichsdienststrafordnung v. 26. 1. 1937. (Reichsgesetzblatt I. 71. 1.)

⁹ Reichsgesetz über die Pflichten der Beamten zum Schutz der Republik v. 21. 6. 1922. (Reichsgesetzblatt, I. 590. 1.)

2. A német tisztviselői fegyelmi jog anyagi részét tulajdonképpen egyetlen törvényszakasz: a német tisztviselőtörvény 22. §-a tartalmazza. Ez határozza meg a szolgálati vétség, illetve a szolgálati vétségnek tekintendő magatartás fogalmát. A rendelkezés nem hoz elvi újítást, a szolgálati vétség meghatározása nagyjából megfelel az eddigi birodalmi és országos jogokban kialakult meghatározásnak.

Szolgálati vétséget követ el az a tisztviselő, aki a reá háramló kötelességét vétkeesen megszegi. (Német tisztviselőtörvény 22. §.)

a) A szolgálati vétség elkövetője tehát csak tisztviselő lehet. Itt figyelemmel kell lennünk arra, hogy a német közszolgálati jog szerint csak a tényleges tisztviselő tekintendő tisztviselőnek. A tisztviselő-fogalomnak ez a megszorítása tette szükségessé a német tisztviselőtörvény 22. §. 1. bek. 2. mondatának rendelkezését, amelynek értelmében — az alább kifejtendők szerint — a nyugállományú tisztviselőt is terheli fegyelmi felelősség. Ez a jogszabály a porosz fegyelmi rendtartásnak a már nemzetiszocialista időkben történt legújabb megreformálásával¹⁰ merült fel először abban a formában, hogy a nyugállományú tisztviselő is felelős volt fegyelmileg a tényleges tisztviselői minőségében elkövetett szolgálati vétség miatt.

A mai joghelyzet szerint a szolgálati vétség megállapításához szükséges tisztviselői minőségnek mind a vétség elkövetésekor, mind a felelősségrevonás alkalmával fenn kell állnia. Amennyiben a cselekmény elkövetésének időpontjában a terhelt még nem volt tisztviselő, vagy tisztviselői minősége időközben bármily okból (halál, kiválás, ill. eltávolítás a tisztviselői jogviszonyból, a német állami illetőség elvesztése, önkéntes lemondás) megszűnik, az eljárást a fegyelmi rendtartás 52. §-ához képest meg kell szüntetni.

b) A szolgálati vétség másik alkotó eleme a kötelességszegés, éspedig a vétke kötelességszegés.

A korábbi birodalmi jog és az országos jogok javarésze különbséget tett a tisztviselő szolgálati kötelességének és a tisztviselői állásból folyó általános kötelességek megsértése között. A német tisztviselőtörvény ezt a megkülönböztetést mellőzi mégpedig annak a megfontolásnak az alapján, hogy a tisztviselőnek hivatásából folyó kötelességei a szoros értelemben vett szolgálati kötelességeket amúgy is magukban foglalják. A megkülönböztetésnek gyakorlati értéke különben sincsen, mert a fegyelmi hatóságok azt a körülményt, hogy a tisztviselő szolgálati, vagy szolgálaton kívüli, de állásából folyó kötelességét sértette-e meg, a büntetési nem megválasztásánál s annak mértékénél amúgy is mérlegelni tudják.

c) A német tisztviselőtörvény 22. §-a még irányelveket sem állít fel a tisztviselőre háramló kötelességek körére és fogalmára. A törvény egyéb rendelkezései e kötelességek sorából néhányat kiemelnek, így az engedelmisségi kötelezettséget, a hivatali titoktartást, az ajándékok elfogadásának tilalmát stb. Ez azonban csak kiemelés és nem felsorolás. A kötelességek körét elvi éllel a

¹⁰ Az 1954. évi aug. 18-i novella.

német tisztviselőtörvény 3. §-a határozza meg, amelyik a tisztviselőtől az állam beléjehelyezett bizalmának megfelelő magasabb kötelességtudatot, hazaszeretetet, áldozatkészséget, odaadó munkásságot, engedelmséget és bajtársiasságot követel. A tisztviselőnek szolgálatában s azon kívül tisztviselői állásához méltóan kell viselkednie; de még vele élő családtagjai magaviseletére is kényes gonddal kell vigyáznia.

A tisztviselői kötelességek ilyen általános meghatározása mellett azok részletesebb kifejtésére a fegyelmi hatóságok joggyakorlata hivatott, amely az egyedi eset elbírálásánál annak összes körülményeire figyelemmel hozza meg döntését abban, hogy a terhelt cselekménye a szolgálati vétség tényálladékát megvalósítja-e.

d) Vizsgálatot igényel még a vétkesség kritériuma, amely alatt a tevésben vagy nemtevésben megnyilvánuló szándékos, vagy gondatlan kötelességszegést egykép kell érteni. Szükséges azonban, hogy a tisztviselő cselekménye kötelességsértő voltának tudatában legyen, vagy legalábbis ennek a tudatnak a meglétét joggal meg lehessen követelni.

A szolgálati vétség korábbi meghatározásai a vétkesség fogalmát a definícióba nem vették be, a német tisztviselőtörvény új fogalmazása ebből a szempontból a meghatározásnak inkább csak elméleti megszorítása és szabatosabb tétele, hiszen vétkes cselekmény a fegyelmi eljárásra a korábbi joghelyzetben sem szolgált alapul.

A vétkesség kérdésénél a ténybeli és jogi tévedés, beszámíthatóság stb. fennforgását az általános büntetőjogi jogszabályok alapján kell vizsgálni, amire a fegyelmi rendtartás 20. §-a módot is ad, amikor a fegyelmi jog egyik kiegészítő jogforrásaképpen a bűnvádi perrendtartást jelöli meg.

e) A német tisztviselőtörvény 22. §. 1. bekezdésének 2. mondata szerint szolgálati vétségnek tekintendő az is, ha nyugállományú tisztviselő államellenes tevékenységet fejt ki, vagy hivatalos titoktartási kötelezettségét megszegi, vagy végül az ajándékok elfogadásának tilalma ellen vét.

E cselekmény elkövetőinek köre a nyugállományú tisztviselőkre korlátozódik. Tényleges állományú tisztviselő hasonló cselekménye a 22. §. 1. bekezdésének nem 2., hanem 1. mondata szerinti szolgálati vétség. A minősítés szempontjából a cselekmény elkövetésekor fennállott állapot irányadó, a fegyelmi büntethetőséghez a nyugállományi jogviszony épúgy szükséges, mint a fentebb tárgyalt esetben a tisztviselői jogviszony fennállása.

A szolgálati vétségnek tekintendő magatartások tényállása jóval korlátozottabb, mint a szolgálati vétségé, jöllehet a két egyedi esített tényállás mellett a törvény az államellenes tevékenység jogszabályilag meg nem határozott tényállását is szolgálati vétségnek tekintendő cselekménnyé nyilvánítja. A nyugállományú tisztviselők fegyelmi felelősségének korlátozottabb volta azon a megfontoláson alapul, hogy a tisztviselői kötelességeknek csak egészen durva megsértése jelenti a közszolgálat tekintélyének akkora csorbulását s a tisztviselői fegyelem oly nagy sérelmét, ami a bűnössel

szemben a fegyelmi eljárás megindítását indokolttá teszi, hiszen az a vád alapossága esetén nyugállományú tisztviselővel szemben — akire a kisebb, ú. n. rendbírságok ki nem szabhatók — csak a legsúlyosabb fegyelmi büntetések kimondására vezethet.

A német tisztviselőtörvény 22. §-ának 2. bekezdése az eljárási jogi rendelkezések tekintetében a fegyelmi rendtartásra utal.

IV. A fegyelmi jog leggondosabban kiművelt területe — értetően — a *fegyelmi eljárás*. Egyfelől a korszerű közigazgatás kívánalma, hogy a fegyelmi ügyek lehetőleg hamar befejeződjenek, az ártatlan ne maradjon sokáig bizonytalanságban, a vétkes pedig oly időben nyerve el büntetését, hogy az ne csak rá jelent sen joghátrányt, hanem — épen gyorsasága által — alkalmas legyen a közszolgálati fegyelem helyreállítására. Másfelől az eljárás gyorsasága nem szabad, hogy az anyagi igazság érvényesülésének a kárára essék s a terheltnek is meg kell adni a lehetőséget jogainak védelmére s igazának bizonyítására.

E két szempont figyelembevételével mellett még egy harmadik megfontolásra is tekintettel kellett lenni: A fegyelmi jog anyagi részének általános volta a fegyelmi bírótól igen magasfoku judiciumot követel s a fegyelmi bíróságok által kimondott súlyosabb ítéletek az elítélt egész existenciáját semmisítik meg. Ehhez képest igen nagyfontosságú a fegyelmi bíróságok személyzetének megválasztása, a fegyelmi bíróságok összetétele és a jogorvoslati lehetőség biztosítása.

A fegyelmi rendtartás megalkotását megelőző időkben a Német Birodalom területén Poroszország rendelkezett a leggondosabb felépítésű, mintaszerű, modern fegyelmi eljárásjoggal. Az új fegyelmi rendtartás nem is kívánta mellőzni az így elért eredményeket, hanem az új törvény felépítésében és gondolatokban szorosan követi a porosz mintaképet. Lényeges újításnak tekinthetjük, hogy az olyan tisztviselő elleni fegyelmi eljárásban, aki a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt tagja, a párt is részt vesz. A pártot a Vezér állandó helyettese (azóta újabb néven: pártkancellár) képviseli s őt az eljárás minden jelentősebb mozzanatáról értesíteni kell.¹¹

Az alábbiakban a fegyelmi rendtartás rendszerében ismertetjük a fegyelmi eljárásjog fontosabb intézményeit.

1. Az I. fejezet a törvény alkalmazási körét határolja el. A birodalmi fegyelmi rendtartást kell alkalmazni valamennyi tisztviselőre és nyugállományú tisztviselőre, akikre a német tisztviselőtörvény hatálya kiterjed, tehát a Birodalom és az országok valamennyi közvetett vagy közvetlen tisztviselői jogviszonyban álló — szoros közszolgálati értelemben vett — tisztviselőjére. A törvény személyi hatálya tekintetében érvényesülő szempontokat fentebb (III. 2. a) alatt) már kifejtettük.

Annak a szabálynak, hogy a tisztviselők a korábbi és időköz-

¹¹ Reichsdienststrafordnung, 28. §., 65. §. (5) bek., 58. §. (2) bek., 60. §. (2) bek., 36. §. (3) bek., 41. §. (5), 109. §. (1) bek., 3. pont. 40. §. (1) bek. 2 pont.

ben megszünt tisztviselői jogviszonyban elkövetett szolgálati vétség miatt is felelnek fegyelmileg, az a magyarázata, hogy a német közszolgálati gyakorlat szerint az egyik intézmény állományából másik állományba kerülő (státust-változtató) tisztviselőt az eddigi szolgálatadója a tisztviselői jogviszonyból saját kérelmére elbocsátja,¹² s az új szolgálatadó a tisztviselői jogviszonyba ismét befogadja. A szolgálatadónak illetén, vagy más formában történő megváltozása a fegyelmi eljárást nem akadályozza.

E szakasznál — az opportunitás elvének kapcsán — a fegyelmi rendtartás indokolása¹³ kiemeli, hogy a fegyelmi rendtartás az eddigi joghellyel szemben az elévülés intézményét mellőzte. Egyfelől a tisztviselői karral szemben fokozott követelményeket állító nemzetiszocialista államjogi gondolkodásmód szól az ellen, hogy a tisztviselői karnak tagja lehessen olyan egyén, aki súlyos szolgálati vétségének következményei alól csak elévülés folytán szabadult, másfelől a fegyelmi eljárás megindításánál érvényre jutó kötetlen mérlegelés az elrendelő hatóság számára amúgyis megadja a lehetőséget, hogy komoly szükség hijján kisebb súlyú s régebben elkövetett cselekmény miatt a fegyelmi eljárás folyamatba téételét mellőzze.

2. A fegyelmi büntetések megfelelnek a porosz rendszerben kialakult büntetési nemeknek: dorgálás, megintés, pénzbírság, illetménycsökkentés (nyugállományú tisztviselővel szemben nyugdíjcsökkentés), és a szolgálatból való eltávolítás (nyugállományú tisztviselővel szemben nyugdíjvesztés).

A korábbi birodalmi tisztviselőtörvény¹⁴ fegyelmi büntetési nemként ismerte a *büntetésből való áthelyezést*. Ez a büntetési nem azonban gyakorlatiatlannak bizonyult. A fegyelmi bíróság a büntetésből való áthelyezést kimondó ítélet végrehajtására nincsen befolyással, nem tudja megítélni, hogy az intézkedés a terheltet milyen fokban sújtja, sőt még az is elképzelhető, hogy az áthelyezés az elítéltnak éppen előnyére válik. A szolgálatadónak a büntetésből való áthelyezést kimondó ítéletek végrehajtása tárgyában tett intézkedései emellett „büntetőkolóniák” kialakulására vezethetnek.

Ezek a megfontolások vezették a törvényhozót, amikor a büntetésből való áthelyezést mellőzte s helyébe az először a thüringiai jogban alkalmazott és a porosz fegyelmi jogban¹⁵ is gyakorlatilag jól bevált *illetménycsökkentést* vezette be, ami azzal az előnnyel is járt, hogy ez a büntetési nem a nyugállományú tisztviselőkre is alkalmazható lévén, a velük szemben kiszabható büntetések köre bővült és a fegyelmi bíróságnak módjában áll a nyugállományú terheltet érzékenyen sújtani anélkül, hogy az existenciáját megsemmisítő, legsúlyosabb fegyelmi büntetést, a nyugdíjvesztést szabná ki rá.

¹² V. ö. Német tisztviselőtörvény 60. §

¹³ Begründung zur Reichsdienststrafordnung, Besonderer Teil 5. (Reichsanzeiger, 1937, Nr. 22.)

¹⁴ Reichsbeamten-gesetz 75. §.

¹⁵ Pr. Gesetz betreffend Dienstvergehen der nichtrichterlichen Beamten v. 21. 7. 1852. 16. §. 1. bek. 1.

A weimari korszakot megelőzően Bajorországban a lefokozás is divott, mint fegyelmi büntetés,¹⁶ azonban a weimari korszakban ez a büntetési nem már nem nyert alkalmazást, mert a fegyelmi bírói gyakorlat szerint ellentétben állott az alkotmány azon rendelkezésével,¹⁷ amely a „tisztviseelő szerzett jogai” védelmében kimondja, hogy a tisztviseelő csak a törvényes előfeltételek fennforgása mellett helyezhető át kisebb illetménnyel egybekötött állásba. A fegyelmi rendtartás, ha nem is ilyen megfontolások alapján, de gyakorlati szempontból mellőzte ezt a büntetési nemet.

3. A fegyelmi büntetések két módon róhatók ki: a fegyelmi bíróságoknak joghatóságuk van valamennyi törvényes fegyelmi büntetés kiszabására s ez mindig az ú. n. alakszerű fegyelmi eljárás során történik. A kisebb fegyelmi büntetések (megintés, dorgálás, pénzbírság) kiszabásához azonban szükségtelen a fegyelmi bíróságok nagy apparátusa s körülményesebb eljárás módja: ezeket a szolgálati előjáró is kiszabhatja, fegyelmi parancs útján -- mondhatnánk „alakszerűtlen” eljárás alapján.

Az eljárási jogi általános rendelkezések között szerepel az a nagyfontosságú tétel, amely a fegyelmi, büntető és más bíróságok, valamint az egyéb hatóságok viszonyát szabályozza.

Köttgen¹⁸ felfogása szerint a fegyelmi bíró elvileg független a büntetőbírótól s kivétel az, amikor a büntetőbíró ítélete megköti a fegyelmi bíró kezét.

A tényleges joghelyzet ebben a kérdésben nem volt egységes. A Birodalmi Fegyelmi Bíróság (Reichsdisziplinarhof) és a porosz közigazgatási felsőbíróság azt az álláspontot foglalta el, hogy a büntetőítélet ténymegállapításai kötelező erejűek a fegyelmi bíróságokra, míg a porosz minisztérium, mint fegyelmi joghatóság, valamint a porosz nembírói tisztviseelő fegyelmi bírósága (Disziplinarhof für nichtrichterliche Beamte) ellenkező gyakorlatot követett. A kötetlenség hívei azt vallották, hogy a büntető ítélet kötelező ereje a fegyelmi bíróságok teljesértékűségét csökkentené, elvonná tőlük a mérlegelés lehetőségét s a fegyelmi bírónak nem maradna más feladata, minthogy a büntetőítélethez még „pótbüntetést” szabjon ki.

A fegyelmi rendtartás elismeri a büntetőbírók felsőbbségét: a rendelkezések irányából elvként megállapíthatjuk, hogy a büntetőítéletben tett jogerős ténymegállapítások a fegyelmi bíróságokat kötik. A fegyelmi rendtartás választásának oka kézenfekvő: a kétféle jogszolgáltatás elkerülése. Emellett a fegyelmi ügyek jelentékeny része amúgy sem tartozik bűnvádi útra, ebben az utóbbi esetben pedig a fegyelmi eljárásnak csak előnyére válik, ha nem kell hosszadalmas bizonyítási eljárást lefolytatnia, hanem a tényállást már tisztázva kapja.

¹⁶ Beamtengesetz o. 16. §. 1908. 109. cikk 1. bek. 2. pont és 3. bek.

¹⁷ Verfassung des Deutschen Reiches v. 11. §. 1918. Art. 129. (2)

¹⁸ I. m. 104. s. köv. 1.

Ezen elvi állásfoglalása mellett a fegyelmi rendtartás bizonyos engedményt tett a fegyelmi bíróságok kötetlenségét hangoztatókkal szemben is; a fegyelmi bíróság egyhangú határozatával elrendelheti a büntetőbírói eljárásban megállapított tényállás felülvizgálását.

Ha ugyanazon tényállás miatt fegyelmi és bünvádi eljárás van folyamatban, a fegyelmi eljárást fel kell függeszteni, míg a bünvádi eljárás be nem fejeződik. Ha a büntető ügy felmentő ítélettel végződött, a fegyelmi eljárás csak akkor folytatható, ha az eljárás alapjául szolgáló tények anélkül is szolgálati vétséget alkotnának, hogy valamely bűncselekmény tényálladási elemeit kimerítenék. (Pl. az, hogy a vádlottat a bünvádi eljárás során a hivatali sikkasztás vádjára alól felmentik, nem áll útjában annak, hogy rendetlen pénztárkezelés miatt fegyelmi úton felelősségre ne vonassék.) Ez szabály a fegyelmi eljárás megindítására is.

A végzéssel megszüntetett bünvádi eljárás a fegyelmi eljárás megindítása vagy folytatása szempontjából közömbös.

Meg kell még említenünk ehelyütt, hogy amennyiben a büntetőtörvény valamely bűncselekményre mellékbüntetésként hivatalvesztést állapít meg,¹⁹ a fegyelmi eljárásra szükség nincsen, mert a hivatalvesztés a büntetőítélet jogerejével bekövetkezik, de az le sem volna folytatható, mert a tisztviselői jogviszony a hivatalvesztéssel megszűnt.

Az egyéb bírói vagy közigazgatási eljárás során megállapított tények a fegyelmi bíróságot nem kötik, de újabb bizonyítás nélkül felhasználhatók s — szükség esetén — a fegyelmi eljárás az egyéb eljárás befejezéséig felfüggeszthető.

A terhelt nyugállományba lépése az eljárás folytatását nem akadályozza, mindazonáltal az elrendelő hatóság szabadon mérlegeli, hogy az 52. §. 2. bekezdése alapján — „más okból” — nem látja-e szükségesnek az eljárás megszüntetését. Megszünteti pl. az eljárást akkor, ha az eddig felmerült adatok alapján a súlyosabb fegyelmi büntetések — nyugdíjvesztés, nyugdíjcsökkentés — nem látszanak kiszabhatóknak. A fegyelmi rendtartás e rendelkezése eltér a porosz fegyelmi rendtartástól; ott u. i. az 1934. évi novella 5 éves határidőt tűzött ki, az öt esztendőn át nyugdíjat élvezett terhelttel szemben a fegyelmi eljárást meg kellett szüntetni. A törvényhozó ezt a megkötöttséget nem találta összeegyeztethetőnek az opportunitás elvével.

Az általános büntetőjogi elvvel ellentétes az a szabály, hogy a fegyelmi eljárás elmebeteg vagy cselekvőképtelen személy ellen is lefolytatható. Ennek a rendelkezésnek a célját a fegyelmi eljárás különös természetében és a tisztviselői kar tisztántartásának védelmében jelöli meg a fegyelmi rendtartás indokolása. Az elmebeteg terhelt jogainak védelméről a törvény gondoskodik.

A bírósági szervezeti törvény és a bünvádi perrendtartás rendelkezései — amennyiben a fegyelmi eljárás természetével nem ellentétesek — szubsidiariter alkalmazandók.

¹⁹ Pl. Strafgesetzbuch 31. §.

4. Az „alakszerűtlen”, tehát a fegyelemi parancs kibocsátásának alapjául szolgáló eljárás két részre tagozódik: az előzetes puhatolásra és a fegyelemi parancs kibocsátására.

Az előzetes puhatolás nem kötelező, elrendelése csak akkor szükséges, ha a szolgálati előljáró a tényállást nem látja tisztázottnak. Az előzetes puhatolás eredményét a terhelttel közölni kell. A puhatolás eredményéhez képest a szolgálati előljáró az eljárást megszünteti, vagy saját hatáskörében fegyelemi büntetést szab ki. Ha hatáskörét nem tartja elegendőnek, felsőbb szolgálati előljárója, vagy az elrendelő hatóság elé terjeszti az ügyet.

A szolgálati előljáró a fegyelemi büntetést fegyelemi parancssal szabja ki. Ez az intézmény — erősen emlékeztet a büntető-eljárásbeli büntetőparancsra — gyakorlati megfontolásokon alapul. A fegyelemi büntetések nagyrésze kisösszegű pénzbírság, amiben a terheltek általában megnyugszanak; célszerű, hogy ez rövid eljárás útján, minél kisebb szervezet igénybevételével legyen kimondható. Ezt a célt szolgálja az, hogy a legalsóbb szolgálati előljáróknak is van fegyelemi hatáskörük, — ha a pénzbírságok kiszabása tekintetében összességükön megszorítva is.

A terhelt jogainak védelmét szolgálja, hogy a közigazgatási jogorvoslati út minden fegyelemi parancs ellen nyitva áll a szolgálati főhatóságig.

5. Amennyiben a terhelt cselekménye olyan súlyosnak látszik, hogy a szolgálati előljáró a hatáskörében kiszabható fegyelemi büntetést elegendő súlyúnak nem tartja, megindul az alakszerű fegyelemi eljárás.

Az eljárás megindítása közigazgatási aktus: megtételére az elrendelő hatóság jogosult. Korábban elrendelő hatóságok csak a legfelsőbb birodalmi, ill. országos hatóságok voltak, ma — célszerűségi okból a felsőbb hatóságok tehermentesítése végett, — az általuk, illetve a tisztviselők egyes csoportjaira (pl. községi tisztviselők, állami megerősítésre szoruló tanerők) a törvény által kijelölt alsóbb hatóságok rendelkeznek az elrendelési jogkörrel. A legfelsőbb hatóságok azonban a döntést — a vezéri elv érvényesülése — minden esetben magukhoz vonhatják.

A fegyelemi rendtartásnak a többszörös illetékességet és a fegyelemi ügyek egyesítését és elkülönítését érintő szakaszai nagy fontosságú, eddig szabályozatlanul maradt területet rendeznek.

6. Az alakszerű fegyelemi eljárás a fegyelemi bíróságok előtt folyik.

A fegyelemi bíróságok alakításánál — a fegyelemi jog célkitűzései és a megítélésük alá kerülő ügyek természete alapján — elsőrendű szempont, hogy bennük a szakszerűség kellő mértékben érvényesüljön. Szükséges, hogy a fegyelemi bíróság a terheltként előtte álló tisztviselő hivatali tevékenységét gyakorlati tapasztalatai alapján tudja megítélni, tisztában legyen az ügyintézés módjával és a tisztviselővel szemben felállítható követelmények mértékével. Csak ebben az esetben tudja a fegyelemi bíróság az anyagi igazság érvényesülését a lehetőséghez képest biztosítani s csak így lesz a fegyelemi jogszolgáltatás élő és a való helyzetnek s a fegyelemi

jog célkitűzéseinek megfelelő. Ez a kívánalom, de meg a tisztviselői kar közösségi tudata is azt teszi szükségessé, hogy a fegyelmi ügyekben alkalmas szervezetben a tisztviselők maguk ítélkezzenek.

A szakszerűség szempontja tehát a fegyelmi bíróságok felállításánál domináns, vele szemben az egyéb szempontoknak háttérbe kell szorulniok, illetve csak annyiban érvényesülhetnek, hogy ez ne történjék a szakszerűség rovására.

Ilyen szempontok a jogban való általános járatosság és a bírói függetlenség. Mindkettőnek legbiztosabb garanciája az élethosszig kinevezett fegyelmi bírói kar lenne. Viszont éppen a fegyelmi bírák élethosszig való kinevezése elszakítaná őket a tisztviselők gyakorlati életétől és könnyen a fegyelmi bíróságok elformalizálódásához vezethetne, a fegyelmi bírák csak jogot szolgáltatnának, nem igazságot.

E különböző és részben ellentétes szempontok összhangba hozatala úgy valósítható meg legkönnyebben, ha a fegyelmi bíróságok vegyes összetételű tanácsban működnek, amelyben az összes kívánalmak megfelelő mértékben tudnak érvényre jutni.

A fegyelmi rendtartást megelőző időben a fegyelmi bíróságok összetétele birodalomszerte változatos képet mutatott: a birodalmi tisztviselők felett elsőfokon a fegyelmi kamarák, másodfokon a Birodalmi Fegyelmi Bíróság ítél, a porosz tisztviselőknek a minisztérium által kinevezett része felett a nembírói tisztviselők fegyelmi bírósága, ill. a porosz minisztérium, a porosz községségi tisztviselők felett a közigazgatási felsőbbíróság, az egyéb porosz tisztviselők felett pedig az illetékes tartományi hatóság, ill. másodfokon a porosz fegyelmi bíróság. Thüningiában a minisztérium a tisztviselők törvényes képviselője által javaslatba hozott személyek közül jelölte ki a másodfokon eljáró fegyelmi tanács laikus tagjait és a rendes bírósági bírák közül a jogtudó tagokat, míg elsőfokon a büntető rendesbíróság egyik tanácsa járt el, Hessenben a közigazgatási bíróság egyúttal a fegyelmi bíróság is.

Általánosságban a fegyelmi bíróságok két fokon jártak el s mindkét fok vizsgálta mind a jog-, mind a ténykérdéseket, úgy hogy a fegyelmi jog felülvizsgálati, revíziós fórumot nem ismer.

A fegyelmi rendtartás ennek az utóbbi elvnek az elfogadása mellett egységesítette a fegyelmi bíróságokat. Első fokon a fegyelmi kamarák járnak el, a jogorvoslati fórum a Birodalmi Fegyelmi Bíróság. A bíróságok összetétele vegyes: elnökiük mindig hivatásos közigazgatási vagy rendes bírósági bíró, ülnökeik között jogtudó és egyéb tagok szerepelnek. A nem jogtudó ülnöknek ugyanabból a szolgálati ágból kell lennie, mint a terheltnék.

A fegyelmi bíróságok területi beosztása megfelel a közigazgatási bírósági szervezetnek: a fegyelmi kamarák a közigazgatási bíróságok mellett működnek, a Birodalmi Fegyelmi Bíróság pedig beolvadt a Birodalmi Közigazgatási Bíróságba. A fegyelmi kamarák három tagú tanácsban hozzák határozataikat. A Birodalmi Közigazgatási Bíróság a főtárgyaláson öttagú, egyébként háromtagú tanácsban jár el.

Eltérő joggyakorlat esetén a jogegység biztosítása végett a fegyelmi nagytanács dönti el az elébe terjesztett ügyeket: ez a Birodalmi Közigazgatási Bíróság elnökéből, annak helyetteseiből és a tanácsosok egy-egy tagjából áll, határozatai mind magára a Birodalmi Közigazgatási Bíróságra, mind a fegyelmi kamarákra kötelező erejűek.

7. Az alakszerű fegyelmi eljárás négy részre tagozódik: a vizsgálatra, a főtárgyalást megelőző bírósági eljárásra, a főtárgyalásra és a jogorvoslati szakra.

a) A vizsgálat ura a vizsgálatvezető, akit az elrendelő hatóság rendel ki, de aki függetlenül, utasításhoz nem kötve vezeti a vizsgálatot. Az elrendelő hatóság érdekeit egy másik tisztviselő érvényesíti: az elrendelő hatóság képviselője, akinek jogköre a későbbi eljárás folyamán is az ügyésznek példájára van kiépítve, míg a vizsgálatvezető a büntetőeljárásbeli vizsgálóbíró ellenképe.

A vizsgálat célja a tényállás felderítése és pedig lehetően teljes tisztázása. Épen ezért, bár a főtárgyaláson sincs a bizonyítás kizárva, kívánatos, hogy a vizsgálatvezetőnek hatalmában álljanak az e végből szükséges eszközök s így a főtárgyalás a hosszadalmas bizonyításfelvételtől mentesüljön. A vizsgálatvezetőt valóban tág hatáskör illeti: tanúkat, szakértőket hallgathat ki eskü alatt, a terhelt elmeállapotának megvizsgálását s evégből intézeti felügyelet alatt tartását rendelheti el, lefoglalást, házkutatást foganatosíthat.

Az elrendelő hatóság tiszta tényállás esetén a vizsgálat lefolytatását mellőzheti.

A vizsgálat alatt a terhelt minden bizonyításfelvételi cselekménynél jelen lehet, indítványokat tehet, a vizsgálat eredményére nézve meghallgatandó. Az eddigi joghelyzet²⁰ szerint a vizsgálat eredményéről csak annak befejezése után szerzett a terhelt tudomást, a bizonyításfelvételnél jelen nem lehetett, s ennyiben a fegyelmi rendtartás joghelyzetén javított. Viszont a vizsgálat ideje alatt a terhelt védőt nem vehet igénybe. Ennek a rendelkezésnek célja az eljárás elhúzásának megakadályozása.

A terhelthez hasonló, ügyfélszerű jogokat élvez az elrendelő hatóság képviselője is, de azzal a bővítéssel, hogy az általa előterjesztett bizonyításfelvételi indítványnak a vizsgálatvezető köteles eleget tenni.

A vizsgálat befejeztével a vizsgálatvezető összefoglaló jelentést tesz az elrendelő hatóságnak, amely a vizsgálat eredményéhez képest az alakszerű fegyelmi eljárást megszünteti, ellenkező esetben az elrendelő hatóság képviselője vádiratot szerkeszt s azt a fegyelmi kamarához nyújtja be.

Az alakszerű eljárást meg kell szüntetni az eljárás megindításának alaki hiányossága, a terhelt halála, a terhelt tisztviselői viszonya, ill. nyugállományi viszonya megszűnte esetén, valamint akkor is, ha a nyugállományú terhelt nyugdíj- s egyéb ellátási igényeiről írásban lemond. Meg lehet szüntetni az eljárást (oppor-

²⁰ Reichsbeamtengesetz 94. s köv. §§.

tunitási elv) szabad mérlegelés alapján is. Itt lehetősége van az elrendelő hatóságnak arra, hogy az eljárás megszüntetése mellett saját hatáskörében fegyelmi büntetést szabjon ki, vagy annak mellőzése esetén is a fegyelmi eljárás költségeiben a terheltet marasztalja.

Ez az intézkedés a terheltre esetleg sérelmes lehet és a fegyelmi rendtartás hiányosságául kell felrónunk, hogy az eljárás illetlen megszüntetése ellen jogorvoslati lehetőség csak szolgálati, közigazgatási úton van. Kívánatosnak mutatkozik, hogy a terheltnek lehetősége nyíljon a fegyelmi bíróság döntésének kikérésére, ami módot adna arra, hogy esetleges ártatlansága teljesen tisztázódjék.²¹

b) A fegyelmi kamara előtt az eljárás a vádirat benyújtásával indul meg, ezután az eljárást az elrendelő hatóság már meg nem szüntetheti.

A vádiratot az elnök kézbesítés útján közli a terhelttel, aki arra írásban észrevételeket tehet s védőt is vallhat.

Az észrevételek benyújtására megszabott határidő eltelte után az elnök az ügyet főtárgyalásra tűzi ki. A főtárgyalásra megidézendők az elrendelő hatóság képviselője, a terhelt és védője, megidézhetők — amennyiben kihallgatásuk szükségesnek látszik — a tanúk és szakértők és ha a terhelt a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt tagja, értesíteni kell a Vezér helyettesét is.

c) A főtárgyalás nem nyilvános. Bizonyításfelvételnek csak annyiban van helye, ha a bíróság a vizsgálat eredményét nem tartja elégségesnek, különben a bizonyításfelvételről készült jegyzőkönyvek, a bizonyítékul szolgáló okiratok stb. felolvasás, ill. ismertetés útján a főtárgyalás tárgyává tehetők.

A fegyelmi kamara a főtárgyalás alapján az ügy érdemében ítélettel dönt, amely felmentést, megszüntetést vagy elítélést tartalmazhat. A megszüntetés okai ugyanazok, mint a vizsgálat idején, amikhez még az is járul, hogy nyugállományú tisztviselővel szemben az eljárást meg kell szüntetni akkor is, ha a nyugdíjvesztés vagy nyugdíjsökkentés nem mutatkozik kiszabhatónak. Az eljárás kötetlen mérlegelés alapján való megszüntetése a fegyelmi bíróságnak nem áll jogában.

A fegyelmi bíróság enyhítheti a szolgálatból való eltávolítást vagy nyugdíjvesztést kimondó ítélet súlyosságát tartási járadék engedélyezésével, ami azonban az eddigi 99%-kal szemben a nyugdíjnak 75, öt éven túl terjedő megállapítás esetén pedig 50%-át meg nem haladhatja.

d) A fegyelmi kamara végzése ellen felfolyamodásnak, ítélete ellen pedig fellebbezésnek van helye a Birodalmi Fegyelmi Bírósághoz. A közbenszóló végzések elleni felfolyamodási jog korlátozott. A fellebbezést írásban meg kell indokolni.

A fellebbezést a fegyelmi kamara elnöke alaki okból visszatútasíthatja, ellenkező esetben az ellenérdekű félnek kikézbcsíteti, aki arra válasziratot nyújthat be. Ezután a fegyelmi kamara elnöke az iratokat felterjeszti a Birodalmi Fegyelmi Bírósághoz.

²¹ V. ö. Köttgen, i. m. 109 l.

A Birodalmi Fegyelmi Bíróságon a tanács elnöke az ügyet főtárgyalásra tűzheti ki, vagy a tanács elé utalja. A tanács végzéssel a fellebbezést visszautasítja, vagy mint alaptalant elveti, vagy az elsőfokú ítéletet hatályon kívül helyezve az ügyet újbóli eljárás és határozathozatal végett a fegyelmi kamarához visszatalja, vagy végül főtárgyalást tűz ki.

Főtárgyalás kitűzése esetén a Birodalmi Fegyelmi Bíróság, amennyiben a fellebbezést alaposnak találja, az elsőbírói ítéletet hatályon kívül helyezi s az ügy érdemében maga hoz határozatot. Ez a rendelkezés, ha nem is kimondva, de beleérthetően magában foglalja a *reformatio in peius* lehetőségét, mert a határozat hozatalában a bíróság nincs a fellebbezéshez kötve.

8. A fegyelmi rendtartás részletesen szabályozza, mikor van helye a tisztviselő szolgálattól való ideiglenes felmentésének s ezzel kapcsolatban illetményei feleösszegéig terjedhető visszatartásnak.

9. A fegyelmi rendtartás keletkezését megelőző joghelyzet általában nem ismerte a fegyelmi eljárás újrafelvételét, jöllehet a weimari alkotmány alkotmányi alapelveként fejezi ki ennek szükségét.²² A weimari korszak kívánsága már a Harmadik Birodalom idején teljesült be: a fegyelmi eljárás újrafelvételének első részletes szabályait a porosz novella alkotja meg.

A fegyelmi rendtartás helyénvalónak látta, hogy ezt a szabályozást a birodalom egész területére kiterjessze. Igaz ugyan, hogy a helytelen fegyelmi ítélet jóvátétele a korábbi joghelyzet mellett is lehető volt — kegyelmi, vagy akárcsak egyszerű közigazgatási aktussal, mint soronkívüli előléptetés, szolgálatba visszahelyezés stb. — azonban a nemzetiszocialista felfogás különös gonddal kívánja a tisztviselők becsületérzését védeni és épen a becsületnek a helytelen fegyelmi ítélet folytán bekövetkezett sérelmét a kegyelmi tény nem teszi jóvá. De ugyanez a megfontolás vezette a törvényhozót abban is, hogy újrafelvételnek az elítélt javára csak abban az esetben adjon helyt, ha a tisztviselői becsület valóban súlyos sérelmet szenvedett: a szolgálatból való eltávolítást, ill. a nyugdíjvesztést kimondó ítélet esetén.

Másfelől ugyancsak a tisztviselői kar becsülete kívánja meg, hogy a súlyosabb beszámítás alá eső cselekmény ne maradjon büntetlenül, vagy a bűnös ne meneküljön aránytalanul csekély büntetéssel: az elítélt terhére is helye van az újrafelvételnek hivatalból való eltávolítás, ill. nyugdíjvesztés kimondása végett.

Az újrafelvételi eljárás az előtt a fegyelmi bíróság előtt indul meg, amely a megtámadott ítéletet hozta, és pedig az elítéltnek, törvényes képviselőjének, vagy pedig az elrendelő hatóságnak a kérelmére. Az elítéltnek az újrafelvétel iránti joga halálával házastársára, fel- és lemenő ágbeli rokonaira és testvéreire száll át.

A bíróság a kérelmet a törvényes előfeltételek híján visszautasítja vagy elrendeli az eljárás újrafelvételét. A további eljárás az illetékes fegyelmi kamara előtt folyik a vizsgálatra, ill. a főtárgyalásra vonatkozó szabályok értelemszerű alkalmazásával. A

²² Verfassung des D. Reiches v. 11. 8. 1918. Art. 129. (2.)

feyelmi bíróságoknak azok a tagjai, akik a megtámadott ítélet hozatalában résztvettek, az újrafelvételi eljárásból ki vannak zárva.

Amennyiben az elítélt javára megindult újrafelvételi eljárás eredményre vezet, az elítéltet, illetve a tartására jogosultat a német tisztviselőtörvény 55. §-ában meghatározott ugyanaz a jóvátétel illeti, mint a büntető eljárás során ártatlanul elítélt tisztviselőt. Ezen túlmenő kárát pedig az elítélt a birodalommal szemben érvényesítheti a törvény rendes útján.²³

A feyelmi rendtartás az újrafelvételi eljárásról szóló fejezetben szabályozza az alakszerű feyelmi eljárás során ítélettel megállapított tartási járadék (lásd fentebb, 7. c) alatt) utólagos megvonását és leszállítását is, az indokolás szerint azért, mert tulajdonképpen ez is újrafelvételszerű megtámadása a jogerős feyelmi ítélet egy részének. Az okfejtés nem meggyőző, mert hiszen az újrafelvétel lényege, hogy az csak az ítélethozatal időpontjában fennállott, de nem ismeri tényeken alapulhat, a tartási járadék viszont megvonható, ill. csökkenthető abban az esetben is, ha az elítélt arra az ítélet meghozatala után mutatkozott méltatlannak.

10. A feyelmi eljárás költségeit az eljárás eredményéhez képest a birodalom viseli, vagy pedig azt az elítélt köteles a birodalomnak megtéríteni. Minden érdemi feyelmi határozatnak rendelkeznie kell a költségek viselése tekintetében.

A feyelmi rendtartás az eddigi helyzettel szemben két szempontból hozott újítást: egyrészt a nem alakszerű eljárásban lefolytatott puhatolás költségei is a tisztviselő terhére róhatók, másrészt pedig az eljárásnak megszüntetése mellett a terhelt kötelezhető a költségek viselésére, ha az eljárás — meg nem szűnése esetén — feyelmi büntetés kiszabására vezetett volna.

11. A feyelmi rendtartás további fejezetei a feyelmi ítélet végrehajtását, a Vezér feyelmi jogát, a szolgálatból elmaradó, a visszavonásig kinevezett tisztviselő elleni eljárást, valamint az egyes — kiváltképpen a bírói és igazságügyi — tisztviselőcsoporthoz tartozó tisztviselők elleni feyelmi eljárásnak az általánosított eltérő rendelkezéseit szabályozzák.

*

A birodalmi szolgálati feyelmi rendtartás a német közzolgálat egységesítésének a Német Tisztviselőtörvény mellett másik nagyfontosságú állomása.

A feyelmi jog szabályai nem hoznak általános, elvi jelentőségű újításokat. Szervesen kapcsolódnak a korábbi, különösen a mintaszerűen kifejlesztett porosz rendszerhez s azon csak itt-ott módosítanak, csiszolnak. A feyelmi rendtartás fő jelentőségét abban kell látnunk, hogy szakít az országokéinti széttagoltság partikularizmusával és a birodalom valamennyi tisztviselője számára egységes, jól átgondolt és igen alaposan szabályozott joghelyzetet teremt.

BENÁRD AURÉL.

²³ Gesetz über die Entschädigung der im Wiederaufnahmeverfahren freigesprochenen Personen v. 20. 5. 1898. (Reichsgesetzblatt, 545. I.)

A MEGSZÁLLT TERÜLETEK NÉMET KÖZIGAZGATÁSA.

Az előrenyomuló hadseregnek a meghódított területek közigazgatásáról is kell gondoskodnia, nem is annyira az ottani lakosság, mint inkább elsősorban a saját ellátása céljából, mert fontos érdeke a hadvonal mögötti részeken a rend és az utánpótlás biztosítása. Ez az úgynevezett *katonai közigazgatás* a szó régi értelmében vett igazgatás, amely a jogalkotást és bíraskodást is magában foglalja. A hadsereg számára természetesen csak mellékes tevékenység, amelyre teljes szakszerűséggel előre felkészülve ön-maga nem lehet és amelyet éppen ezért csak átmeneti időre vállal. Hosszabb időtartamú megszállás esetén így szükséges, hogy a megszálló állam közigazgatása nyújtson szakszerű segítséget.

A német hadsereg által megszállt területek kiterjedésével együtt járt a német közigazgatás feladatainak roppant megnövekedése. Az anyaország háborús ellátásának biztosítása, a visszatért területek közigazgatásának megszervezése és a birodaloméba való beillesztése mellett további nagy feladatot jelentett a Német Birodalmon kívüli többi megszállott rész közigazgatásának vitele. A feladat nagyságát csak növelte, hogy különböző népességű, éghajlatú, kultúrájú területek igazgatásáról kellett gondoskodni.

A feladat éppen azért igen tanulságos, mert e nagy szervezetek újonnan létesültek. Sokkal inkább lehetővé válik így áttekintő szervezési ismeret szerzése, mint egy már meglévő szervezet kisebb-nagyobb módosítása esetén. Ugyanilyen tanulságos továbbá azoknak a céloknak és szempontoknak a megismerése is, amelyek a német közigazgatást a megszállott területeken irányítják.

I. A Lengyelország megszállását követő párhetes katonai közigazgatást már 1939. október 26-án az újonnan szervezett *lengyel főkormányzóság* (Generalgouvernement) váltotta fel. Eredeti területi kialakulásáról és szervezetéről folyóiratunkban Martonyi János már beszámolt.¹ Azóta a kerületek száma ötre emelkedett, az 1939. szept. 28-i szerződésben Oroszországnak átengedett, de 1941. nyarán meghódított Galícia kerületnek 1941. aug. 1-én Lemberg székhellyel a főkormányzósághoz való csatolásával.

A mellékelt szervezeti ábra szerint a lengyel főkormányzóság szervezetének rendkívüliségét elsősorban a kétféle rendőrség („Ordnungspolizei“ és „Sicherheitspolizei“) szerepének a szervezetben is megnyilvánuló kiemelkedése mutatja. A másik — még lényegesebb — jellegzetesség a szervezet teljes központosítotttsága, a kormányzás és közigazgatás teljes egysége, végül a vezetésnek és felügyeletnek teljesen német kézbe való vétele.

A lengyelországi főkormányzó, *Hans Frank dr.* német-birodalmi miniszter, a főkormányzóság fennállásának első évfor-

¹ *Martonyi János*: A német közigazgatás Lengyelországban. Közigazgatástudomány, 1940. 322—332 old.

A LENGYEL FŐKORMÁNYZÓSÁG SZERVEZETE

FELSŐ FOK

FŐKORMÁNYZÓ

(SZÉKHELYE: KRAKÓ)

FŐKORMÁNYZÓI HIVATAL FŐNÖKE

6 KÖZPONTI- ÉS
16 SZAK-ÜGVOZTÁLV

(MAGASABB)

SS ÉS RENDŐRFŐNÖK

RENDŐRSÉG
FŐPARANCS-
NOKA

BIZTONSÁGI
RENDŐRSÉG
FŐPARANCSNOKA

KÖZÉPFOK

KERÜLETI KORMÁNYZÓ

(SZÉKHELYEK: KRAKÓ, LUBLIN, RADOM, VARSÓ,
LEMBERG)

KÖZPONTI HIVATAL

SS ÉS RENDŐRFŐNÖK

RENDŐRPA-
RANCSNOK

BIZTONSÁGI REND-
ŐRSÉG PARANCSNO-
KA

ALSÓFOK

(KERÜLETEN-
KINT 10 JÁ-
RRAS ÉS 1-2
KERÜLETI VA-
ROS)

JÁRÁSI KAPITÁNY

VÁROSKAPITÁNY

(KERÜLETI VÁROSOKBAN)

NÉMET VEZETÉS HATÁRA
LENGYEL ÖNKORMÁNYZAT
HATÁRA

KÖZSÉGI POLGÁRMESTEREK

POLGÁRMESTER

dulóján mondott beszédében nevezte először Lengyelországot (a Német Birodalom szempontjából) *mellékországnak* (Nebenland). „A főkormányzóság sajátossága, hogy — közvetlenül a Führer által odahelyezett főkormányzó vezetésével — német hatalom alatt áll, de nincs a Német Birodalomba beosztva.”² Külföld a Birodalom számára, de érdekerület, a nagynémet hatalmi kör része.

A fennállás második évfordulóján, 1941. okt. 26-án tartott ünnepi beszédében Frank főkormányzó még határozottabban jelölte meg a Német Birodalom céljait és szempontjait:³

A lengyel főkormányzóság *mellékországa* (Nebenland) a Német Birodalomnak, belterülete a keleti német érdekerületnek (Binnenraum des deutschen Ostinteressenbereiches). A főkormányzóság vezetésének célja, hogy az ottani szétszaggatott területről, összetört idegen népekből a Német Birodalom hatásosan szolgáló tényezőt alakítson. „Azért jöttünk ebbe az országba, hogy kifejezésre juttassuk a német vezetést a vezetésben szűkölködők felett.” A vezetés főszempontját ezek határozzák meg. A birodalmi érdeke minden esetben megelőzi a mellékország érdekét. A birodalmi cél elérésének eszköze az államvezetés és a közigazgatás teljes egyesítése.

A főkormányzóság működésének eredményei rendkívül nagyok. Az új szervezettek, a német és lengyel jog viszonyának megállapítása mellett⁴ rendezni kellett a kisebbségek (különösen az ukránok) és a zsidók helyzetét. Gondoskodni kellett a hadikárok helyrehozásáról és a főkormányzóság közigazdaságának, ellátásának, mező- és erdőgazdálkodásának, iparának, pénz-, adó- és vámpolitikájának újjarendezéséről.

A főkormányzóság kétéves működésének igazi eredményét azonban Frank dr. főkormányzó abban látja, hogy „híddá vált, átalakító területté, amelyben a nyugatias jellegű, a zárt területek és az idillikusság felé hajló német belső gondolkodásnak alkalmazkodnia kell a széles terekhez szabott keleti eszméhez. ... A Kelet a *nagy nevelőtér* a németiség kipróbálásához, amint a germánok előidejében is az volt. Felvesszük ezzel újból a küldetését. ... Ez a mi nemzedékünk elé állított feladat, amelynek lényege, hogy ne hagyjuk a távoli országokban az idegen népeket dolgozni azért, hogy otthon fáradság nélkül költsük el a nyereséget, hanem hogy mint egy küldetés ősi kötelezettjei ott munkálkodjunk, ahol a német népnek a helyszínen jut vezetőnemzeti jellege. ... A főkormányzóság a *nagyteri eszméhez való nevelés* első nagy iskolája, az első színhely, ahol a vezetés egy új tartalommal megtöltött birodalmi gondolatot a valóságba ültetett át.”

II. 1940 május 29-én három héttel a német csapatok bevonulása után, a Führer dr. *Seyss-Inquart* birodalmi minisztert *Hollandia* birodalmi biztosává nevezte ki. Övé minden jog, amely azelőtt a külföldre menekült holland királynőt és a kabinetet illette. Rendelete jogszabály.

A Hollandiában érvényesített elvek gyökeresen eltérnek a lengyel főkormányzóságban követettekétől. A Hágában székelő hol-

² Dr. Albert Weh: Ein Jahr Generalgouvernement. Zeitschrift für ost-europäisches Recht. Neue Folge 7. évf. 1940. 108. old.

³ Dr. Hans Frank: Der deutsche Aufbau im Generalgouvernement. Deutsches Recht, 1941. 47. sz. 2417—18. old.

⁴ Általában a lengyel jog maradt érvényben; ha azonban német állampolgárról vagy a német néphez tartozóról van szó, akkor a német jogot kell alkalmazni.

landiai német birodalmi biztos alaptétele, hogy Hollandia általában maga igazgassa önmagát,⁵ ezért munkájában lehetőség szerint a meglévő holland intézményeket használja. Lényegében megelégedett azzal, hogy a hollandiai központi igazgatási szervekhez egy-egy vezetői csoportot osszon be, amely gondoskodik a megszálló hatalom érdekeinek a fennálló körülmények szerinti megóvásáról. Amennyire a megszállással összeegyeztethető, a holland jog is érvényben maradt.

A birodalmi biztos hivatalában négy főbiztos működik, akik az igazgatás- és igazságügyi, a biztonsági, a pénz- és gazdasági, végül a különleges ügyek (pl. közvélemény-irányítás, nem gazdasági egyesületek ügyei) szakcsoportjait intézik. Joguk van minden holland intézménytől való jelentés bekérésére és az azok részére szükséges utasítások kiadására.

A minisztériumok élén — mivel a miniszterek külföldre menekültek — a holland államtitkár áll, akiket, mint általában minden intézmény vezetőjét, a birodalmi biztos nevezi ki és bocsát el. A többi tisztviselő és alkalmazott kinevezése, beosztása és elbocsátása az államtitkáron keresztül történik, bár a birodalmi biztos bármikor maga veheti át ezt a jogkört. A minisztérium vezető államtitkárok hatáskörének a régi miniszterekkel összehasonlítható növekedése mutatja azt a nagy bizalmat, amelyet a birodalmi biztos tanúsít a holland közigazgatás irányában, mutatja ez továbbá a közigazgatás jogkörének bővülését is a törvényhozással és igazságszolgáltatással szemben.

A német birodalmi biztos működése egyébként is a kormányzat és közigazgatás hatáskörének átváltoztatását eredményezte. A liberális-parlamentáris intézmények, az ország ki és bocsát el. A többi tisztviselő és alkalmazott kinevezése, beosztása és elbocsátása az államtitkáron keresztül történik, bár a birodalmi biztos bármikor maga veheti át ezt a jogkört. A minisztérium vezető államtitkárok hatáskörének a régi miniszterekkel összehasonlítható növekedése mutatja azt a nagy bizalmat, amelyet a birodalmi biztos tanúsít a holland közigazgatás irányában, mutatja ez továbbá a közigazgatás jogkörének bővülését is a törvényhozással és igazságszolgáltatással szemben.

A német birodalmi biztos működése egyébként is a kormányzat és közigazgatás hatáskörének átváltoztatását eredményezte. A liberális-parlamentáris intézmények, az ország ki és bocsát el. A többi tisztviselő és alkalmazott kinevezése, beosztása és elbocsátása az államtitkáron keresztül történik, bár a birodalmi biztos bármikor maga veheti át ezt a jogkört. A minisztérium vezető államtitkárok hatáskörének a régi miniszterekkel összehasonlítható növekedése mutatja azt a nagy bizalmat, amelyet a birodalmi biztos tanúsít a holland közigazgatás irányában, mutatja ez továbbá a közigazgatás jogkörének bővülését is a törvényhozással és igazságszolgáltatással szemben.

A német birodalmi biztos működése egyébként is a kormányzat és közigazgatás hatáskörének átváltoztatását eredményezte. A liberális-parlamentáris intézmények, az ország ki és bocsát el. A többi tisztviselő és alkalmazott kinevezése, beosztása és elbocsátása az államtitkáron keresztül történik, bár a birodalmi biztos bármikor maga veheti át ezt a jogkört. A minisztérium vezető államtitkárok hatáskörének a régi miniszterekkel összehasonlítható növekedése mutatja azt a nagy bizalmat, amelyet a birodalmi biztos tanúsít a holland közigazgatás irányában, mutatja ez továbbá a közigazgatás jogkörének bővülését is a törvényhozással és igazságszolgáltatással szemben.

A német birodalmi biztos működése egyébként is a kormányzat és közigazgatás hatáskörének átváltoztatását eredményezte. A liberális-parlamentáris intézmények, az ország ki és bocsát el. A többi tisztviselő és alkalmazott kinevezése, beosztása és elbocsátása az államtitkáron keresztül történik, bár a birodalmi biztos bármikor maga veheti át ezt a jogkört. A minisztérium vezető államtitkárok hatáskörének a régi miniszterekkel összehasonlítható növekedése mutatja azt a nagy bizalmat, amelyet a birodalmi biztos tanúsít a holland közigazgatás irányában, mutatja ez továbbá a közigazgatás jogkörének bővülését is a törvényhozással és igazságszolgáltatással szemben.

A német birodalmi biztos működése egyébként is a kormányzat és közigazgatás hatáskörének átváltoztatását eredményezte. A liberális-parlamentáris intézmények, az ország ki és bocsát el. A többi tisztviselő és alkalmazott kinevezése, beosztása és elbocsátása az államtitkáron keresztül történik, bár a birodalmi biztos bármikor maga veheti át ezt a jogkört. A minisztérium vezető államtitkárok hatáskörének a régi miniszterekkel összehasonlítható növekedése mutatja azt a nagy bizalmat, amelyet a birodalmi biztos tanúsít a holland közigazgatás irányában, mutatja ez továbbá a közigazgatás jogkörének bővülését is a törvényhozással és igazságszolgáltatással szemben.

Hollandia közgazdasága is hasonlóan alakult át. „Egy teljesen liberális veretű szabadkereskedelmi országból, tengerentútra tekintő gazdasági térből, irányított gazdaságú ország lett, amelynek be kell tagozódnia a kontinens gazdaságába.”⁶

Hollandia népének tehát „a birodalmi biztos akarata szerint, amennyire lehetséges önmagának kell megtalálnia a nagygermán-középeurópai jövő felé vezető útját.”

III. Franciaország megszállt részének német katonai közigazgatása ismét más jellegű. Sajátossága két irányban mutatkozik: egyrészt Franciaország vezetőjével való megegyezéssel (1940. június 22-i fegyverszünet) alapul, amely szerint a francia kormányzati és közigazgatási intézmények továbbra is működésben maradnak, bár a német katonai közigazgatás felügyelete alatt; másrészt pedig a franciaországi német közigazgatás katonai jellegű és így kettős feladatot végez: a német megszálló hadsereg vezetése mellett egyúttal a francia kormányzat és közigazgatás felügyeletét is.

A megszállás első hónapjaiban maga a német véderő főparancsnoka volt a franciaországi megszálló erők feje. 1940. okt. 25. óta a külön kinevezett franciaországi katonai parancsnok áll mind a megszálló hadsereg, mind a katonai közigazgatás élén, Páris szék-

⁵ Dr. Julius von Medeazza: Ein Jahr deutsches Reichskommissariat Niederlande. Deutsches Recht, 1941. 2419. old.

⁶ Medeazza id. m. 2421. old.

helyel. Feladatának kettős jellegét mutatja a mellékelt ábrából is kitűnő az a szervezeti megoldás, hogy az alá rendelt katonai vezérkari szervek mellett szakemberekből összeállított külön *közigazgatási vezérkar* (Verwaltungsstab) is van szolgálatára rendelve.

Ez a közigazgatási vezérkar a közigazgatási és gazdasági ügyek csoportjaira oszlik.⁷ A közigazgatási szakcsoport 1941. közepén a következő ügykörökre tagozódott: Általános és belső igazgatás; rendészet; menekültek és visszavándorlók ügyei; iskola- és kultúrügy; pénzügy; egészségügy; állat-egészségügy; igazságszolgáltatás; propaganda; közlekedés; építésügy; posta; levéltárvédelem; művészeti és régészeti értékek védelme; német vagyonok ügyei. A gazdasági szakcsoport tagozódása: általános gazdasági kérdések, szervezés; ipari gazdálkodás; nyersanyagtervezés; ellátás és mezőgazdaság; erdő- és fagydálkodás; külföldi áru- és fizetési forgalom; gazdasági szállítási szükségletek; munkaerők beosztása és szociális kérdések; valuta- pénz- és hitelügyek; pénzügyi és vámpolitika; árszabályozás.

A közigazgatási vezérkarnak a felsorolt szakügyek tekintetében közvetlen felügyeleti joga van a francia közigazgatási szervek felett. Ezt a jogát részben a megszállott területen lévő legfőbb francia központi szervek irányában, részben pedig a francia kormány által a franciaországi német katonai parancsnok mellé kiküldött közvetítő szerv, a „Délégation générale du gouvernement Français dans les territoires occupés” útján érvényesíti.

A közigazgatási vezérkar belső ügyeinek ellátására a közvetlenül a vezérkar főnöke alatt álló központi ügyosztály szolgál.

Franciaország megszállott területe 4 katonai közigazgatási kerületre oszlik, élén egy-egy kerületi főnökkel (tábornoki rangban). A négy kerületi főnökön kívül áll Nagy-Páris parancsnoka, Páris városára és Seine megyére terjedő illetékességgel. Mindegyikük feladata szintén kettős: katonai és közigazgatási. Ennek megfelelően alárendelt szerveik is a tisztekből álló katonai vezérkari törzsre és a közigazgatási szakemberekből összeállított közigazgatási vezérkari törzsre tagozódnak, mindegyik élén egy-egy főnökkel. A közigazgatási vezérkar ismét közigazgatási és gazdasági osztályra oszlik.

A francia közigazgatás tagozódásában e kerületeknek megfelelő arányú szerv nincs, ezért a kerületek közigazgatási vezérkara a francia közigazgatási szervek működésére nem közvetlenül ügyel fel, hanem közvetve, a megyei katonai közigazgatási szerveken keresztül. A felügyeleten kívül különleges (leginkább gazdasági természetű) szakkérdések megoldásával foglalkozik.

Minden megszállott francia megyében⁸ egy-egy megyei parancsnok működik. Az alá beosztott katonai és közigazgatási erők (ezekre már nem használják a közigazgatási vezérkar kifejezést) szolgáltatják a felsőbb hatóságok részére való jelentéseket, végzik a szorosan vett közigazgatási felügyeletet a megyék felett

⁷ Werner Best: Die deutsche Militärverwaltung in Frankreich. Reich, Volksordnung, Lebensraum 1. évf. 1941, Darmstadt. 29—76. old.

⁸ 37 megyét teljesen, 12 megyét részben tartanak a németek megszállva. A részben megszálltak közül 8 megye székhelye is a prefektúrával a megszállt területre esik, a többi négy megye részben megszállt részén alprefektúra működik. A megszállt területen mintegy 23.000.000 lakos él, 20.967 községben.

Két francia megye (Nord és Pas de Calais) a Brüsszelben székelő „Belgiumi és Északfranciaországi katonai parancsnok” alá tartozik. A francia katonai parancsnok alatt áll ellenben a La Manche csatornában megszállt két angol sziget, Jersey és Guernsey is. (Ld. W. Best id. m. 61. old.)

A FRANCIAORSZÁGI NEMET KATONAI KÖZIGAZGATÁS SZERVEZETE.

LEGFELSŐBB FOK

FRANCIAORSZÁG KATONAI PARANCSONKA

(SZÉKHELY: PÁRIS)

KATONAI VEZÉRKARI SZERVEK

KÖZIGAZGATÁSI VEZÉRKAR FŐNÖKE

KÖZPONTI ÜÖVEK	KÖZIGAZGATÁSI ÜÖVKÖRÖK	KÖZGAZDASÁGI ÜÖVKÖRÖK
-------------------	---------------------------	--------------------------

FELSŐ FOK

KATONAI KÖZIGAZGATÁSI KERÜLET FŐNÖKE

(SZÉKHELYEK: ST. GERMAIN, DIJON, ANGERS, BORDEAUX)

NAGY-PÁRIS PARANCSONKA

KERÜLETI KATONAI
VEZÉRKARI FŐNÖK

KERÜLETI KÖZIGAZGATÁSI
VEZÉRKARI FŐNÖK

KÖZIGAZGATÁSI OSZTÁLY	KÖZGAZDASÁGI OSZTÁLY
--------------------------	-------------------------

KATONAI ALLOMAS-
PARANCSONKSÁG

NAGY-PÁRIS KÖZIGAZ-
GATÁSI VEZÉRKARI FŐNÖKE

KÖZIGAZGATÁSI OSZTÁLY	KÖZGAZDASÁGI OSZTÁLY
--------------------------	-------------------------

KÖZÉP FOK

MEGYEI PARANCSONOK

KATONAI SZERVEK KÖZIGAZGATÁSI CSOPORT

ALSÓ FOK

JÁRSÁSI PARANCSONOK

és teljesítik a közigazgatási és gazdasági természetű külön feladatokat. Itt a néppel való érintkezés már a legszorosabb.

A megyei parancsnok a megye fontosabb helyeire *járási parancsnokokat* (eleinte helyi parancsnokoknak nevezték) küld ki, egy-egy arrondissement területére szóló illetékességgel, a közigazgatásnak a helyszínén történő támogatására, illetve annak elvégzésére. A járási parancsnokok a lehetőség szerint közigazgatásban szakképzett tartalékos tisztek, így közigazgatási segédszervet csak különös esetben kapnak.

A katonai közigazgatást teljesítő személyek valamennyien a hadsereg tagjai, vagy mint tényleges állományuk, vagy mint a háború tartamára behívottak. A hadsereg külön tisztviselői szolgálati ágába tartoznak, külön rendfokozat-elnevezésekkel (hadigazgatási felügyelő — hadiig. tanácsos — hadiig. főtanácsos — hadiig. osztályfőnök — hadiig. főnök).

Az igazgatás katonai jellegéből következően a megszállás célja tisztán katonai: az Anglia elleni háború folytatásának biztosítása. Ennek a célnak szolgálatában áll a franciaországi német katonai közigazgatás is. A megszállás jogi alapja megegyezés ugyan, az 1940. június 22-i német—francia fegyverszüneti megállapodás, ez azonban a Német Birodalomra csak jogokat, — „a megszálló hatalom összes jogainak gyakorlását”, — Franciaországra viszont csak kötelezettségeket állapít meg. Ennek megfelelően a franciaországi német katonai közigazgatás is csak a német érdekek előmozdítására irányul.⁹ Feladata tehát elsősorban a rend és biztonság fenntartása, általános felügyelet a francia közigazgatás felett, végül gazdasági intézkedések megtétele, különösen a hadigazdálkodásban fontos anyagok biztosítása érdekében. A franciaországi katonai parancsnok saját nevében kiadott rendeletekkel intézkedik, ezek általános érvényű jogszabályok a megszállt területen.

Frank főkormányzónak a lengyelországi német közigazgatás igazi lényegéről mondott — előbb ismertetett — beszéde után különösen figyelemreméltó, hogy Werner Best is a franciaországi katonai közigazgatásról szóló ismertetését a német közigazgatásra váró nagy feladatok említésével fejezi be. A francia helyzetet „alkalmat ad arra, hogy a franciaországi katonai közigazgatás tapasztalataiból gazdag tárgyi és személyi tanulságokat vonjanak le általában egy német felügyeleti-igazgatás vitelére. Ezeknek a tanulságoknak a megkeresése, megismerése és megfelelő feldolgozás által a Birodalom vezetésében és az *eljövő német nagytér-igazgatásban* való használhatóvá tétele fontos kötelessége — a napi feladatok teljesítése mellett — a katonai közigazgatásban működő minden szakembernek.”¹⁰ A francia katonai közigazgatás így közvetve a Német Birodalom eljövő békefeladatainak megoldásához is hozzájárul.

GÖBEL JÓZSEF

⁹ Mint Best külön is kiemeli, a megszállt terület népének élelmézése pl. nem feladata. (Ld. id. m. 42. old.)

¹⁰ W. Best id. m. 74. old.

A NÉMET REICHSGAU.

A Harmadik Birodalom közigazgatási szervezeti problémái között úgyszólván első helyen a közigazgatás egységesítése áll. A kérdést előidéző okok történelmieek. A westfaliai béke a német-római Szent Birodalmat, ha az árnyéklétezésében 1806-ig fennállott is, lényegileg mintegy 300 különböző, több-kevesebb önállósággal rendelkező területre osztotta. Ezek, ha szó szerint nem is, de lényegileg szuverének voltak.¹

A németiség politikai egységesítésére irányuló törekvések a Rajnai Szövetségen, a Bismarck által Versaillesben megteremtett II. birodalmon és a weimari közbeeső birodalmon (Weimares Zwischenreich) keresztül a nemzetiszocialista Harmadik Birodalomig vezettek. Az egyes területek önállósága, ha politikailag nem is, de a közigazgatási felépítésben egyelőre a Harmadik Birodalomban is megmaradt.

A német nemzetiszocializmus a kérdést, tekintettel súlyosságára, igen nagy és körültekintő óvatossággal kezelte. Több évszázados tradíciókat máról-holnapra nagy megrázkódtatás nélkül nem lehet megváltoztatni. A modern állami apparátus azonban egységre törekszik és a politikai egység megvalósítása után a közigazgatás egységének (Einheit der Verwaltung) az elérése a feladat.

A kérdés megoldására és az egységes szervezet kikísérletezésére kapóra jöttek a Birodalomhoz a nemzeti szocializmus uralomra jutása után visszatért területek. Ezek sorát a Saarvidék nyitotta meg 1935-ben, amit 1938 tavaszán Ausztria, a jelenlegi Ostmark, ugyanez év őszén a Szudétavidék és 1939-ben a lengyel háború befejezése után Danzig és a versaillesi békében Lengyelországnak adott területek követték.

Már a Saarvidéken, az 1935. évi január 30-án kelt saarvidéki törvény értelmében, a tiszta birodalmi közigazgatást vezették be, amelynek élén a vezér és birodalmi kancellár által kinevezett *birodalmi helytartó* (korábban birodalmi biztos) áll.

A birodalmi helytartó egyrészt, mint az Altreich birodalmi helytartói is, a birodalmi-kormány képviselője kerületében és mint ilyen, felügyel a kerület birodalmi és tartományi igazgatására. A Saarvidéken azonban a helytartó ezenkívül maga gyakorolja az általános igazgatást és így mellette tartományi kormányzat, mint az Altreich birodalmi helytartói mellett, nincs.²

Az Ostmark területén az átmeneti intézkedések után, amelyek 1940. márc. 31-én az egyesítésekkel megbízott birodalmi biztos hivatalának megszüntetésével befejezést nyertek, hasonlóképpen a Szudéta vidéken és a visszatért keleti területeken, (Reichsgau Danzig-Westpreussen, Reichsgau Wartheland) már a birodalmi

¹ *Anschütz-Thoma*: Handbuch des Deutschen Staatsrechts I. köt. Thüringen. 1950. 20. old.

² *Stuckart-Scheerbarth*: Verwaltungsrecht VI. kiad. Leipzig, 1942. 57–58. lap.

körzet (Reichsgau) néven ismeretes közigazgatási szervezetet vezették be.³

A birodalmi körzet intézménye tulajdonképpen nagy kísérlet a közigazgatás, különösképpen az alsó- és középfokú igazgatás egységes szervezeti megoldására. „Inwieweit die gegenwärtige Form der Reichsgauverwaltung auf die organisatorische Gestaltung des gesamten Grossdeutschen Reiches übertragen werden kann, wird von den praktischen Erfahrungen abhängen, die in den bisher geschaffenen Reichsgauen gemacht werden“.⁴

Az Ostmark birodalmi körzeteit az 1939. április 14-én kelt: *Gesetz über den Aufbau der Verwaltung der Ostmark (Ostmarkgesetz)*, a szudéta birodalmi körzetet az ugyanezen a napon kelt *Gesetz über den Aufbau der Verwaltung im Reichsgau Sudetenland*, a keleti területek birodalmi körzeteit pedig az 1939. okt. 8-án kelt *Erläss des Führers über Gliederung und Verwaltung der Ostgebiete* — állították fel.

Mielőtt a birodalmi körzet szervezeti felépítésével foglalkoznánk, röviden vázolni kell a Régi Birodalom (Altreich) közigazgatási felépítését. A Birodalom élén a Führer és birodalmi kancellár vezetése alatt a birodalmi kormányzat áll.

A birodalmi kormányzat alatt az egyes országrészek kormányzatai (Landesregierung) állanak. Kivétel Poroszország, ahol a porosz tartományok (Provinz) közvetlenül a birodalmi kormányzat alá vannak rendelve. A porosz Landesregierung, tekintettel arra, hogy a miniszterek egyrésze egyben birodalmi és porosz miniszter, ma csak a porosz miniszterelnökből és pénzügyminiszterből áll, akiknek külön alárendelt hatóságaik nincsenek.

Az egyes országrészek kormányzataival (Landesregierung) szemben a birodalmi kormányzatot a birodalmi helytartó (Reichsstatthalter) képviseli, aki kerületében a birodalmi kormányzat állandó képviselője és mint ilyen, politikai jogkörön túlmenően a közigazgatás egysége érdekében általános kormányzási jogokat gyakorol. Minden állami és országrészi hatósággal, valamint a párt kivételével a közjogi testületekkel szemben tájékozódási, kezdeményezési és veszély esetében rendelkezési jogköre van. Poroszországban birodalmi helytartó nincs. A porosz tartomány élén álló tartományfőnök (Oberpräsident) a birodalmi helytartóhoz hasonló jogállású.

Minden országrész egyuttal birodalmi helytartói kerület is, kivéve hat kisebbet (Oldenburg és Bremen, Braunschweig és Anhalt, Lippe és Schaumburg-Lippe), — amelyek páronként tartoznak egy-egy birodalmi helytartói kerületbe.

Az országrészi kormányzat általában a birodalmi középfok (Reichsmittelinstanz) szerepét tölti be és alatta állanak a helyi fokozat szervei (Land- und Stadtkreise). A porosz tartományok szintén birodalmi középfokot alkotnak. Bajorországban az országrészi kormányzat (Reichsmittelinstanz) alatt közvetlenül országrészi középfok (Landesmittelinstanz) áll, és ez utóbbi alá tartoznak az alsó fok szervei.

Amint látjuk tehát, az általános birodalmi igazgatás a Saarvidéktől eltekintve, csak a birodalmi középfokig ért el és így a tiszta birodalmi igazgatás bevezetése a közigazgatás egységének biztosítása érdekében még a jövő feladata.

A birodalmi körzetben a tiszta birodalmi közigazgatás már

³ Ausztriának a Birodalommal való egyesítésére vonatkozólag lásd: *Benárd Aurél: Ausztria egyesítése a német birodalommal. „Közigazgatástudomány“ 1940. évf. 29. lap, továbbá Helfried Pfeifer: Die Ostmark. Eingliederung und Neugestaltung. Wien 1941.*

⁴ *Stuckart—Scheerbarth* id. m. 58. l.

teljesen megvalósult. A birodalmi körzet biztosítja a birodalom egységét. Biztosítja továbbá a párt és az állam egységét és biztosítja a közigazgatás egységét.

A birodalom egysége a birodalmi körzetben azzal biztosított, hogy az általános állami igazgatás tiszta birodalmi igazgatás (Reichsverwaltung) és ott országrészi igazgatás (Landesverwaltung) nincs. A párt és az állam egységét a birodalmi körzet azzal biztosítja, hogy a párt körzetei megegyeznek az egyes birodalmi körzetekkel, továbbá a birodalmi helytartó (Reichstatthalter) egyben a párt körzetvezetője (Gauleiter) is. Ez a perszonális unió a birodalmi helytartó és a pártkörzetvezetői tisztségek között törvényileg biztosítva ugyan nincs, de ténylegesen mindenütt fennáll. A közigazgatás egysége a birodalmi körzetben azzal biztosított, hogy a birodalmi helytartónak a szakigazgatási ágak (Sonderverwaltungen), egyes kivételektől eltekintve, alá vannak rendelve.

A fentebb idézett három törvényben, illetve vezéri elhatározásban a birodalmi körzetek nagyvonalakban egységesen szervezettek meg, azonban eltérések kétségtelenül észlelhetők. Ez arra mutat, hogy a kérdés kikísérletezése különböző megoldásokkal történik.

A különbségek többirányban jelentkeznek. Egyfelől az igazgatási egységek hierarchikus rendjében, másfelől az általános igazgatás (Allgemeine Verwaltung) és a szakigazgatás (Sonderverwaltung) egymáshoz való viszonyában, végül az állami és önkormányzati igazgatást végző személyek munkabeosztásában.

Az Ostmark területén létesített birodalmi körzetek alatt közvetlenül a helyi igazgatás egységei (Land- und Stadtkreise) állnak. A Szudéta és a Keleti körzetekben a birodalmi körzet és a helyi igazgatás egységei közé még egy közvetítő szerv került, a Regierungspräsident személyében. (Gaumittelinstanz). Ezek az igazgatási kerületek csak igazgatási egységet alkotnak, önkormányzati jogkörük nincs, míg a birodalmi körzet, valamint a vidéki és városi körök (Land- und Stadtkreise) önkormányzati joguk is.

Az általános és a szakigazgatás viszonyát illetően az Ostmark és a Szudétavidék birodalmi körzeteiben a birodalmi helytartó hatásköre alól ki van véve a birodalmi igazságügyi, pénzügyi, vasútügyi és postaügyi igazgatás, míg a keleti területen megszervezett birodalmi körzetekben ezek is a birodalmi helytartó hatásköre alá tartoznak. A többi szakigazgatási ágak (mező- és erdőgazdaság, propaganda stb.) az ostmarki és a szudéta birodalmi körzetekben is alá vannak rendelve a birodalmi helytartónak. Az ostmarki birodalmi körzetekben azok a szakigazgatási ágak, amelyek középfokú hatóságainak illetékességi területe több birodalmi körzet területére terjed ki, külön vezéri elhatározással rendeltettek egy meghatározott birodalmi helytartó alá. Így pl. a bécsi birodalmi munkahivatal, amelynek a Reichsgau Niederdonau területére is kiterjed az illetékessége, a külön birodalmi körzetet alkotó

Bécs (Reichsgau Wien) birodalmi helytartójának hatásköre alá került.⁵

Az ostmarki birodalmi körzetben a birodalmi helytartói hatóságok ugyanabban a szervezetben és ugyanazzal a személyzettel végzik mind az általános állami, mind pedig az önkormányzati igazgatást, míg a szudéta és a keleti birodalmi körzetekben a két igazgatási csoportnak önálló személyzete van és a két szervezet csak a birodalmi helytartó személyében találkozik.⁶

A birodalmi körzet élén a birodalmi helytartó áll, aki egyben a párt körzetvezetője is. A birodalmi helytartó állandó helyettese az állami igazgatás ügyeiben a Regierungspräsident, a birodalmi körzet önkormányzati ügyeiben pedig a Gauhauptmann. A keleti birodalmi körzetekben az említett és a többi birodalmi körzet helytartóinak a hatósága alól kivett szakigazgatási ágak fölötti rendelkezést a birodalmi helytartó a szakigazgatási ágak vezetőin keresztül teljesíti. Ebből a célból a birodalmi helytartó hatóságához a birodalmi postaügyi és a birodalmi vasútügyi miniszterek egy-egy megbízottat osztottak be, míg az igazságügyi és a pénzügyi hatóságok kerületi főnökei (Oberlandesgerichtpräsident, Generalstaatsanwalt, Oberfinanzpräsident) saját ügykörükben, mint a birodalmi helytartó helyettesei járnak el.⁷

A birodalmi helytartót az állami általános és szakigazgatási szervek fölötti rendelkezési jogon túlmenően tájékozási, kezdeményezési és utasítási jogkör illeti meg a gazdasági és ipari szervezetek helyi tagozataival, a birodalmi élelmezési rend (Reichsnährstand) és a birodalmi kultúrkamara (Reichskulturkammer) szervezetével szemben. Ugyanez a jogkör megilleti az ostmarki és a szudéta birodalmi körzetek helytartóit az említett négy szakigazgatási ág felett is. Ez a jogkör személyes természetű és azt a birodalmi helytartó másra nem ruházhatja át.

A birodalmi körzet önkormányzata ügyeiben a birodalmi helytartó mellett véleményező hatáskörrel a körzeti tanács (Gaurat) áll. A birodalmi körzet önkormányzati ügyeiben szabályrendeleteket (Satzung) hozhat.

A birodalmi körzetek szervezeti felépítésükön felül egyéb közigazgatási kérdésekben is kísérletként szerepelnek. Így pl. a különböző kezelési rendszereket is itt kísérletezik ki. Ezek tekintetében is igen óvatosan járnak el. Személyes tanulmányozással láttam pl., hogy ugyanabban a járási hivatalban (Landratsamt) az állami igazgatás szektorában még a régi, a mi alapszámos rendszerünkhöz hasonló kezelési rendszerrel dolgoznak, ezzel szemben az önkormányzati szektorban már az iktatás nélküli ügyvitel (Aktensplan) rendszere van bevezetve. Ugyancsak fokozatosan vezetik be

⁵ Lásd: Erlass des Führers und Reichskanzlers zu §. 4. des Ostmarkgesetzes vom 14. April. 1959. V. ö. Pfeifer: id. m. 550. old.

⁶ V. ö. Benárd i. m. 264. old.

⁷ Lásd Zweite Verordnung zur Durchführung des Erlasses des Führers und Reichskanzlers über Gliederung und Verwaltung der Ostgebiete vom 2. XI. 1959. 4–5. §§.

az iktatás nélküli ügyvitel rendszerét a községi igazgatásban. Az Aktenplan főcsoportjai kevés eltéréssel megegyeznek az ugyan-csak egységesen megállapított költségvetési minta főcsoportjaival. Ezek a főcsoportok a következők:

0. Általános igazgatás (Allgemeine Verwaltung).
1. Rendészet (Polizeiverwaltung).
2. Közoktatásügy (Schulwesen).
3. Közművelődésügy (Kultur- und Gemeinschaftspflege).
4. Népjólét és gyermekgondozás (Fürsorgewesen und Jugendhilfe).
5. Közegészségügy. Testnevelés. (Gesundheitwesen. Volks- und Jugend-ertüchtigung, bzw. Leibesübungen und Jugendertüchtigung).
6. Építés, lakás és településügy (Bau-, Wohnungs- und Siedlungswesen).
7. Gazdaságfejlesztés és gazdasági intézmények (Wirtschaftsförderung und Wirtschaftsfördernde Einrichtungen, az egységes költségvetési mintában Oeffentliche Einrichtungen und Wirtschaftsförderung).
8. Gazdasági működés (közművek) (Wirtschaftliche Betätigung, Unternehmen und Beteiligungen, az egységes költségvetési mintában Wirtschaftliche Unternehmen).
9. Pénzügyi és adóigazgatás (Finanz- und Steuerverwaltung).

A Harmadik Birodalom közigazgatásának fejlődésében a vezető alapelv a centralizáció és a dekoncentráció. Az általános igazgatás egységesítése, államosítása (Reichsverwaltung), aminek hatását növeli az általános és szakigazgatási szerveknek területenként a birodalmi helytartó személyében egy főnök alá való rendelése, jelenti a centralizáció megvalósítását. A dekoncentrációt pedig biztosítja a hatáskörök szétoztásánál az ú. n. volksnahe Verwaltung elvének a keresztülvitele, vagyis a konkrét ügyek intézéséből a felsőbb hatóságok fokozatos kikapcsolása. Végül figyelemreméltó jelenség az egyes intézmények és újítások előzetes kísérletezésében megnyilvánuló óvatosság.

KISS ISTVÁN.

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

X A német Langemarck-Studium.

Németországi tanulmányútam alkalmával gyakran találkoztam a Langemarck-Studium nevével.

Langemarck egy világháborús csata színhelye. Jelentősége azonban a német diákság számára több, mint a világháború bármely más, talán dicsőségesebb csatája. Az ütközetben német részről nagyobb számú főiskolás és egyetemista vett részt. A háború előtti német diák külön világban élt, Langemarck-nál azonban a „kasztzelleremiség máza” — írja dr. Gmelin,¹ a Langemarck-Studium der Reichsstudentenführung vezetője — letöredezett és a polgári korszak téves nevelési módja összeomlott. Szimbólummá vált a Langemarck név az újszemléű német diákság számára.

Langemarck-Studium néven alakult a Német Nevelésügyi

¹ Dr. Gmelin: Unser Auftrag: Langemarck. Das Langemarckstudium der Reichsstudentenführung. Berlin 1940.

minisztérium keretében az a szervezet, melynek célja, hogy friss és még kihasználatlan erőket vigyen a főiskolák és az egyetemek falai közé és ezáltal a tudományos és a szellemi vezető rétegbe. Igen gyakran előálló eset az, hogy tehetséges, jófejű ifjak, valamilyen oknál fogva nem folytathatják, vagy meg sem kezdhetik tanulmányaikat. A nemzet szempontjából értékes tehetségek kalódnak sokszor el. Az okok között leggyakrabban anyagi nehézségek, vagy pedig magasabb iskola hiánya a közelebbi környéken, stb. szerepelnek. Ilyen esetekben amikor a tanulni vágyó tehetséges fiatalok saját hibájukon kívül esnek el a tanulási lehetőségektől, méltányosnak látszik, hogy szervezett formák között adjanak lehetőséget a további tanulásra. Megköveteli ezt a szociális igazságérzet, de a nemzet jól felfogott önérdeke is.

Ezt a gondolatot igyekezett megvalósítani az a szerény próbálkozás, mely részben még a hatalom átvétele előtti időben, erőteljesebben pedig 1934. óta indult meg. Lelkes pedagógusok, tanárjelöltek, egyetemi hallgatók összefogták a tehetségesebb és tanulni vágyó paraszt és munkásifjakat, s egy-két év alatt igyekeztek őket annyira képezni, hogy egyetemi tanulmányokat végezhesenek. Azonban ennek az igen tiszteletreméltó és lelkes próbálkozásnak is megvolt az a hibája, ami minden ilyen elszigetelt és szerény keretek között induló vállalkozásnak sajátja, hogy tudniillik olyan aránylag kis nehézségek miatt kellett megállnia a szép elgondolás kivitelezésének, melyeket egy általános és nagyobb szervezet játszva leküzdött volna. Az 1937—38. tanévben a Birodalmi Diákvezér utasítására *Langemarck-Studium* név alatt megalakult az a szervezet, melynek célja az előbb kifejtett gondolat megvalósítása.

A szervezet működésénél a legfontosabb kérdés az volt a vezetők számára is, hogy miképpen válasszák ki a tanulni vágyó német ifjúság köréből az arra legalkalmasabbakat. A kiválasztás szempontjából általában a 17—24 év közötti ifjak jöhetnek számításba. 17 éves kora előtt az ifjú még nem rendelkezik oly fejlett egyéniséggel, hogy a kiválasztás egyébként is igen nehéz munkáját — legnagyobb szakértelem és tapasztalat mellett is — teljes felelősséggel lehessen elvégezni. A 24. évnél idősebb ifjú pedig egyrészt már igen nehezen illeszkednék be az egészen új életformába, nehezen lenne alakítható és nevelhető, másrészt pedig a szakma és tudomány szempontjából sem lenne túl hasznos, tekintve, hogy meglehetősen idős korában jutna el arra a fokra, hol tudását már gyümölcsösztetethné is. Fajbiológiai szempontok is szerepet játszanak és — tekintve, hogy a nemzeti-szocialista Németországról van szó, ez is komoly indok. (Késői házasság stb.) Egyébként a *Langemarck-Studium* tagja lehet minden német állampolgár (felsőbb tanintézet hallgatóit, érettségizettet és lányokat kivéve), aki a következő előfeltételeknek megfelel:

1. átlagon felüli szellemi képességű,
2. kiváló jellemű,
3. az NSDAP valamelyik alakulatában világnézetileg és politikailag megfelelt.

4. testileg egészséges és fokozottan teljesítőképes.

Általában olyanokat vesznek fel, akik munkaszolgálati és katonai kötelezettségüknek eleget tettek.

Pályázni egészen kivételes esetektől eltekintve, csak a Párt valamelyik szervezetének ajánlására lehet.

A kiválasztás három mozzanatra tagolódik Megjegyzendő, hogy a kiválogatás módszerének megválasztásánál nem a papírformák szerinti és aktázással megoldott tömegválogatás módszerét követik, hanem — tekintve a feladat felelősségteljes voltát — a legszemélyesebb kapcsolatot igyekeznek megteremteni a jelölt és a választó között.

I. A megfelelő ifjak kiválasztásánál az első lépés a beadott iratok átvizsgálása. Ennél az első rostálásnál kiesnek azok, akik az alaki feltételeknek sem felelnek meg (életkor, beteges természet, érettségizettek, helytelen politikai állásfoglalás, stb.).

II. A többieket személyes megvizsgálásnak vetik alá. Ezeket a pártbeli felettes, üzemvezető, tanító, stb. felkeresi lehetőleg a munkahelyén és eszmecserét folytat velük. Ennek a beszélgetésnek folyamán ismét sok pályázóról kiderül nyilvánvaló alkalmatlansága. Ezeknek munkaképtel sem veszik el egyszerű visszaautasítással — hiszen az a tény, hogy pályázott, fejlődési igyekezetéről tesz bizonyosságot. — hanem kívánságuk szerint szakmai továbbképzésüket javasolják. Mindazok, akiket megfelelőnek találtak, tovább jutnak a kiválasztás harmadik fokozatára:

III. Behívják őket egy 4–5 napos kiválasztó táborba. Itt az ifjak állandó kapcsolatban állanak a táborvezetővel és munkatársaival. Azonban a 30–40 főnyi létszám még mindig túlnagy lenne ahhoz, hogy pontos képet kapjon a vezető minden egyes jelöltől és ezért további kisebb egységekre tagolják őket. Ezeket a kisebb egységeket (Kameradschaften) pedagógiában jártas diákok vezetik. Ilyen táborokban évente átlag 2–4000 ifjat vizsgálnak meg.

Igen alapos orvosi vizsgálatnak is alávetik a tábor tagjait. Az egészségi állapot általános ellenőrzése mellett különleges vizsgálat is folyik. Gondolni kell ugyanis arra, hogy az eddig rendszerint fizikai munkát végző fiúk szervezete, amely jelenleg esetleg teljesen egészséges és munkaképes, bírní fogja majd az életforma megváltozását az állandó tanuló — ülőfoglalkozást. Alkalmatlannak tekintik a gyomorbetegségeket. Nem tartják megfelelőnek az olyan pályázót sem, kinek családjában öngyilkosság fordult elő. A Langemarck-Studium az egészséges férfítípust igyekezik kiválasztani.

Természetesen nem elegendő az egészséges szervezete a Langemarck-Studiumba való felvételhez. A tábor tagjai írásbeli dolgozatot készítenek, amelyben valamely időszzerű világnézet-politikai kérdést vitatnak meg. Ebből megállapítható azután, hogy mennyire jutottak a népi élet problémáinak és kérdéseinek megértésénél, valamint, hogy mi az általános tudásfokuk és mindenekelelt mennyire tudják a frissen hallottakat és olvasottakat kritikailag is felhasználni.

Egy másik dolgozatban ki kell fejteniök, hogyan képzelik el további életüket, tanulmányi kívánságuk miképpen áll kapcsolatban eddigi érdeklődési körükkel, milyen feladatokat látnak ők itt a Studium keretében? Miért akarják eddigi életformájukat megváltoztatni.

A tanulmány megválasztásánál ugyanis nagyon körültekintően járnak el a Langemarck-Studium vezetői. Alapelvük az, hogy lehetőleg legyen valaminő kapcsolat a tanuló eddigi foglalkozása és a választott tanulmány között. Így akarják elkerülni egyrészt azt, hogy bizonyos divat hatása alatt egyes pályákat túl sokan válasszanak, másrészt, hogy gyerekes kíváncsisággal egy számukra teljesen idegen tudomány ággal foglalkozzanak. Dr. Georg Böhm a berlini Langemarck-Studium vezetőjének kimutatása szerint a jelentkezők

36 %-a az iparból és kézműiparból

34 %-a a kereskedelemről és egyéb kis hivatalból

6 %-a a mező- és erdőgazdaságból

4 %-a politikai beosztásból (HJ. Arbeitsdienst) jött.

Az újonnan választott tanulmányok %-os megoszlása a következő:

- 25 % technikai irányú pályára
- 16 % jogi és egyéb magasabb tisztviselői állásra,
- 15 % államtudományi és közgazdasági tanulmányra,
- 13,5 % nevelőnek,
- 7,5 % orvosnak,
- 4,5 % mező- és erdőgazdának,

készül. Látható tehát, — a 13,5 % pedagógust és 7,5 % orvost leszámítva — hogy nagyjából csakugyan megmarad a pályázók nagyrésze előző munkakörében. Az alapelv tehát valóban megvalósul: lehetőleg senki sem hagyja el eddigi szakmáját és nem változtatja meg tervszerűtlenül eddigi érdeklődés-körét. Ilyen minden részletben kidolgozott módszerrel választják ki az alkalmas jelentkezőket arra a nehéz munkára, amit egy 17—24 éves ifjú számára az életforma- és élethivatásváltoztatás jelent.

Igyekeztem részletesen ismertetni, a kiválasztás módját, mivel — véleményem szerint — ebben rejlik az egész intézmény alapja. Azt a célt ugyanis, hogy nagyobb mennyiségű friss és elhasználatlan őserőt, mely a nép majd minden rétegében és osztályában megtalálható, vigyenek a főiskolák és egyetemek falai közé, csakis a kellő kiválasztási módszerrel lehet elérni. Át akarják törni egyes csoportok privilegizált előjogát az összes tudományos és szellemi vezető pályára és azzá akarják visszaalakítani, aminek lennie kell: tehetség folytán előállott helyzeti előnnyé. És hogy ilyen adottságok egyes csoportokon kívül is egyes egyénekben meglehetnek, bizonyítja jónéhány tudós és vezető egyéniség személye — a világ bármely országáról is legyen szó — akik az alsóbb néprétegből kerültek helyükre. Ezeknek a friss erőknak az intézményes felkutatására szolgál a Langemarck-Studium kiválasztási módja és ezeknek a képzését szolgálja az egész intézmény.

Azok a jelöltek, akik a válogatás összes rostáján átjutottak, tagjai lesznek a Langemarck-Studium-nak. Itt másfél év alatt kellő neveléssel és tanítással főiskolai nivóra emelik a fiúkat. A másfél év igen rövidnek látszik, azonban nem szabad úgy képzelni, hogy ezalatt az idő alatt érettségit tétetnek le velük és hogy mindent megkövetelnek tőlük, ami ahhoz szükséges. Ne feledkezzünk meg azonban arról, hogy a Studium tagjai már eléggé kiterjedt szakismeretekkel bírnak, ezt kell csak továbbfejleszteni és mindenekelőtt bizonyos általános látókörtágítással egybekötni.²

A nehezebbik feladat természetesen az általános műveltség elérése. Mindent, ami fölösleges, mellőznek. A legfontosabb tárgyak, amelyet másfél év alatt elvégeznek: német nyelv, történelem, művészettörténet és biológia (faj és örökléstan) ehhez járul-

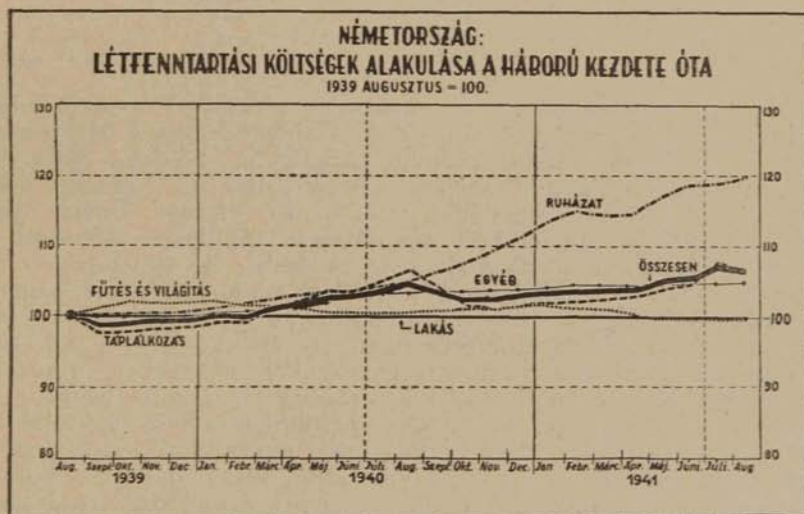
² Lényeges ugyanis a különbség, ami a német és a magyar középiskolai oktatás között van. Valószínű, hogy olyan műveltségi fokot, amit a magyar gimnáziumi érettségi megkövetel és ami — ebből kifolyólag — a magyar főiskolai felvétel jórészenek előfeltétele, nem igen lehetne másfél év alatt megadni.

nak még a talajtan és a matematikai természettudományi szak-
tárgyak. Azokat a magas követelményeket, amelyeket végzett
hallgatókkal szemben a technikai tanulmányok állítanak, úgy
igyekeznek elérni, hogy bizonyos idő után a hallgatókat két cso-
portra, szellemtudományi és természettudományi csoportra oszt-
ják. A szakma végleges megválasztása csak egy évi tanulmány
után történik, s a választás helyességéről újabb vizsga (ú. n. Zwi-
schenprüfung) útján győződnek meg. A jelenlegi tanterv termé-
szetesen nem tekinthető véglegesnek, tekintve a Studium rövid
életét. Állandóan alakul és fejlődik, mindjobban megfelelve a kö-
vetelményeknek.

Fontos még megemlíteni, hogy a másfél éves tanfolyam telje-
sen ingyenes, sem a szülőknek, sem a tanulóknak nem jelent
semminemű anyagi megterhelést.

Thoma Zsolt

X A hatósági árpolitika eredményei Németországban.

A német hatósági árpolitika eddigi eredményeiről közöl igen
tanulságos cikket a *Wirtschaft und Statistik* 1941. szeptember 2.-i
száma. A folyóirat „Die Preise nach zwei Kriegsjahren“ cím
alatt ismerteti a német árirányítást és összehasonlítja azt más ál-
lamokéval.

A közleményből kitűnik, — amint azt az alábbi táblázat is
kimutatja —, hogy a háború kezdete óta az árak az egész világon
jelentősen emelkedtek.

Áremelkedés az egyes országokban a háború kitörése óta.¹

Ország	Nagykereskedelmi árak (%)	Táplálkozási költségek (%)	Létfenntartási költségek (%)
Németország	+ 5.3	+ 6.5	+ 6.6
Nagybritánia	+ 54.8	+ 21.9	+ 28.4
Svédország	+ 56.8	+ 50.6	+ 29.6
Norvégia	+ 70.0	+ 48.6	+ 40.6
Dánia	+ 86.5	+ 50.9	+ 50.4
Magyarország	+ 45.2	+ 47.4	+ 29.6
Bulgária	+ 41.5	+ 41.0	+ 51.2
Románia	+ 136.5 ¹	+ 98.5	+ 90.0
Spanyolország	+ 47.5	+ 48.5 ²	+ 35.9 ³
Törökország	+ 45.0 ³	+ 49.5 ⁶	+ 25.2 ⁶
U. S. A.	+ 19.7	+ 7.5 ⁴	+ 5.7 ⁴
Kanada	+ 24.5	+ 11.7 ⁶	+ 7.7 ⁴
Chile	+ 22.2 ²	+ 15.7 ²	+ 18.4 ⁶
Japán	+ 22.8	+ 16.2 ³	+ 16.5 ³
Kína (Sanghai)	+ 219.6 ⁴	+ 191.8 ⁶	+ 180.5 ⁶
Brit India	+ 39.4	+ 15.2 ⁷	+ 7.6 ⁸
Holland India	+ 57.9 ²	—	—
Egyiptom	+ 52.1 ²	+ 20.9 ⁶	+ 24.2 ⁶
Délafrikai Unió	+ 21.8	+ 15.1	+ 9.7
Ausztrália	+ 15.5 ⁴	—	—
Ujzéland	+ 19.1 ⁴	—	+ 6.0 ⁹

Németországban ez az emelkedés a szigorú rendelkezések következtében csak 5.3% (nagykereskedelmi árindex). Más országokban viszont sokkal erősebb. Angliában például 54.8% (a németnek több, mint tízszerese), Amerikában az Egyesült Államokban 19.7%, Kanadában 24.2% és viszont Romániában 136.5% volt az áremelkedés. Ugyanígy a táplálkozási költségek is Németországban emelkedtek a legkevésbé. Az emelkedés csak 6.5%, amit még sokkal jelentősebbé tesz az, hogy a német árigazgatásnak legfőbb gondja volt az elsőrendű fontosságú javak árainak rögzítése és ezt el is érte. A háború első két évében a következő áruk árai nem, vagy csak igen csekély mértékben változtak: kenyér, búzaliszt, dara, árpakása, zabpehely, tésztaneműek, késői burgonya, cukor, só, kávépótlék, belföldi tea, hús, tojás, lakbér (új házakban sem!), szén, villany, gáz, gyógyszerek, szóda, cipőtisztítószer, az összes márkázott áruk, ujság, folyóirat, könyv, postadíjak, rádióelőfizetési díj, mozijegy, színházjegy, hajvágás, borotválás és a helyi közlekedés díjai.

A létfenntartási költségek emelkedése szintén Németországban a legminimálisabb. Míg az áremelkedés a távolabbi országokat leszámítva mindenütt meghaladja a 20, sőt Dániában az 50.4, Romániában a 90%-ot, addig Németországban az emelkedés mindössze 6.6%.

Lovász János.

¹ Az 1939. augusztusi adatokkal nagyjából részben a legutolsó (1941. június—augusztus) negyedévi adatok vannak szembeállítva. (Táplálkozási és létfenntartási költségek Svédországban, Norvégiában és az Amerikai Egyesült Államokban 1939. júniusában. Dániában 1939 júliusával szemben ²/1941. május, ³/1941. január, ⁴/1941. április, ⁵/1940. december, ⁶/1941. február, ⁷/ 1940. augusztus, ⁸/1941. október, ⁹/1941. március.

A GÁZ

A HÁZTARTÁS és AZ IPAR

LEGGAZDASÁGOSABB "TÜZELŐANYAGA,"

GYORS, TISZTA, OLCSÓ!

Díjtalan költségvetéssel, felvilágosítással és tanáccsal készséggel szolgálnak a Gázművek Városi Irodái. Központi Városi Iroda: VII. Rákóczi-út 18. Tel: 228-228. Budai Városi Iroda: I. Alagutca 3. Telefon: 150-110. Ujpesti kirendeltség: Ujpest, Király-u. 1. Telefon: 294-661.

Díjtalan gyakorlati bemutató előadások minden kedden és pénteken délután 5 órakor a VI. Vilmos császár-út 3., I. emelet bemutató és előadó helyiségeiben.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

	Ára:
1. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930. Elfogyott.	
2. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931. Elfogyott.	
3a. Hantos Gyula: A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931. Elfogyott.	
3b. Hantos Gyula: Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. Magyary Zoltán: A magyar közigazgatás racionalizálásának programja. 1932.	1 „
5. Mártonffy Károly: A szabatos törvény. 1932.	4 „
6. Fluck András: A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 „
7. Kiss István: A magyar tanyai közigazgatás. 1932. Elfogyott.	
8. Martonyi János: A közigazgatási bíráskodás és legújabbkori fejlődése. 1932. Elfogyott.	
9. Julier Ferenc: A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 „
10. Vitéz Guothfalvy-Dorner Zoltán: A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 „
11. Magyary Zoltán: The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 „
12. Magyary Zoltán: Scientific management in public administration. 1933.	2 „
13. Kodifikációs törekvések. Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oszwald István tanulmányai. 1933.	2 „
14. Göbel József: Anyagbeszerzés. 1933.	2 „
15. Magyary Zoltán: A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 „
15a. Magyary Zoltán: The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 „
15b. Magyary Zoltán: L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 „
16. Szöllösy Zoltán: A közegészségügyi törvények egységes szerkezete. 1935.	4 „
17. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 „
18. Kiss István: Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. Alsó László: A községezés szervezés alapelvei. 1935.	6 „
20. Mártonffy Károly: A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937.	8 „
21. Meznerics Iván—Torday Lajos: A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 „
22. Valló József: Közigazgatási eljárás. 1937.	4 „
23. Menczer Károly: A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	5 „
24. Drágffy Miklós: Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	3 „
25. Magyary Zoltán: Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 „
26. Vecseklőy József—Horváth Kálmán—Menczer Károly: Világvárosok közigazgatása. 1938. Elfogyott.	
27. Magyary Zoltán: Bulletin N° 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 „
28. Drágffy Miklós: A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 „
29. Martonyi János: A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939.	4 „
30. Magyary Zoltán—Kiss István: A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 „
31. Ratkovszky Károly: Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. rész. 1940.	4 „
32. Valló József: A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 „
33. A szociális vármegye. 1941.	10 „
34. Valló József: A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 „
35. Nagy Károly: Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. 1941.	6 „
— A magyar közigazgatás tükre. 1932.	24 „
— Közigazgatástudomány. Folyóirat. 1938—.	